

SÁLY

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV
2017.

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Sályi lakosok!

Kedves Barátaim!

2017 év a település életében jelentős sarokpont lett.

Az Országgyűlés a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényben meghatározta, hogy minden magyar településnek meg kell fogalmaznia a településképi identitását, majd ezt követően a partnerek bevonásával, valamint helyi szabályozással meg kell határozni a településkép fejlődési irányát, a hagyományokon alapuló, de a jövőképet is tartalmazó fejlesztések formáját.

Minden településnek saját magára szabott településképi fejlesztést kell meghatározni.

Jelen Településképi Arculati Kézikönyv a települmúltjában gyökerező értékeinek a feltárása, az információ feldolgozása és rendszerezése mellett tartalmazza a településképi fejlesztések irányát is példákkal bemutatva a javaslatokat.

Ez a Településképi Arculati Kézikönyv lesz majd az alapja a településképi rendeletnek, mely a település közmegegyezésen alapuló fejlesztési szabályzata lesz.

Kérem, fogadják szeretettel, és saját, egyéni fejlesztéseik, beruházásaik, vagy csak egyszerűen saját környezetük rendezése során vegyék e kézikönyvet elő és merítsenek belőle ötleteket, hogy Sály saját magunknak, valamint az idelátogató nagyszámú vendégnek sajátos és egységes településképet mutasson!

Sály, 2017.november 30.

Fekete Jánosné
polgármester

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés, köszöntő
2. Sály bemutatása
3. Általános településképi
 A környező táj leírása
 A település és a táj kapcsolat
 A település gazdaság
 A település lakossága
4. Örökségünk
 Épített örökség
 Régészeti örökség
 Helyi épített örökség
 Természeti örökség
5. Településképi szempontból meghatározó területek
 Meghatározó terület és helyi védelem
 Átépt terület
 Intézmény és zöldterület
 Külterületi területek (*Legelők, kaszálók, erdők, cserjések*)
6. A településképet befolyásoló épített és természeti környezet meghatározó elemei
 Lakóépületek, melléképületek építészeti részletei
 Intézmények, sajátos épületek és építészeti részletei
 Közterületek és sajátos építmények
 A belterületi természeti környezet
7. Ajánlások
 Az épített környezet, általános ajánlások
 A közterületek, közterületi elemek
 A külterület, a természeti környezet
 Helyi és országosan védett értékek felsorolása
8. Jó példák bemutatása_építészet
9. Jó példák bemutatása_közterület
10. Jó példák a bemutatása_természeti környezet

BEVEZETÉS

Sály címere: álló, kerek talpú pajzs, kék mezejében lebegő, kék, álló hajdú, amely jobbában három arany búzakaralászt és egy nagy szőlőfürtöt, baljában pedig fekete ekevasat tart. A szőlőfürt utal a vidék szőlőtermelő jellegére, a búzakaralász és az ekevas pedig a mezőgazdasági művelésre.

A település az élethez tartozó fogalom, benne születünk, élünk, lakunk. Ahogy az élet változik, úgy változik a település is, csak az időtávlat nem ugyanaz. A település fejlődése, alakulása jóval hosszabb, lassabb, mely összefügg a gazdasági fejlődéssel, illetve annak pusztulása is visszahat rá. A település az élet térbeli kerete, ugyanakkor földrajzi, történeti képződmény is.

A fenntartható fejlődés biztosítása, az élhető, jó minőségű környezet kialakítása, a természeti, táji és építészeti értékek gyarapítása és védelme mindannyiunk felelőssége. Kulturális örökségünk sokféleségének és gazdagságának megőrzése mellett is lehet és kell új értéket teremteni a következő nemzedékek számára.

Az építés közügy, hisz azzal, hogy a lakhatásunkat, vállalkozásunkat létrehozzuk, pihenésünket, kikapcsolódásunkat biztosítsuk, megjelenünk a látványban tömeggel, anyaggal, színnel, kerttel, zöldfelülettel, egyebekkel. Ezért nem mindegy, hogy mit, mekkorát, milyen alkotunk.

A településképi arculati kézikönyv egyrészt példatár, másrészt útmutató segédlet ahhoz, hogy a feltett kérdésekre megtaláljuk a megfelelő válaszokat. E kézikönyv a helyi értékeket, sajátosságokat, hagyományokat felkutatva és kiértékelve ad ajánlásokat a település fejlődéséhez, szebbé tételéhez.

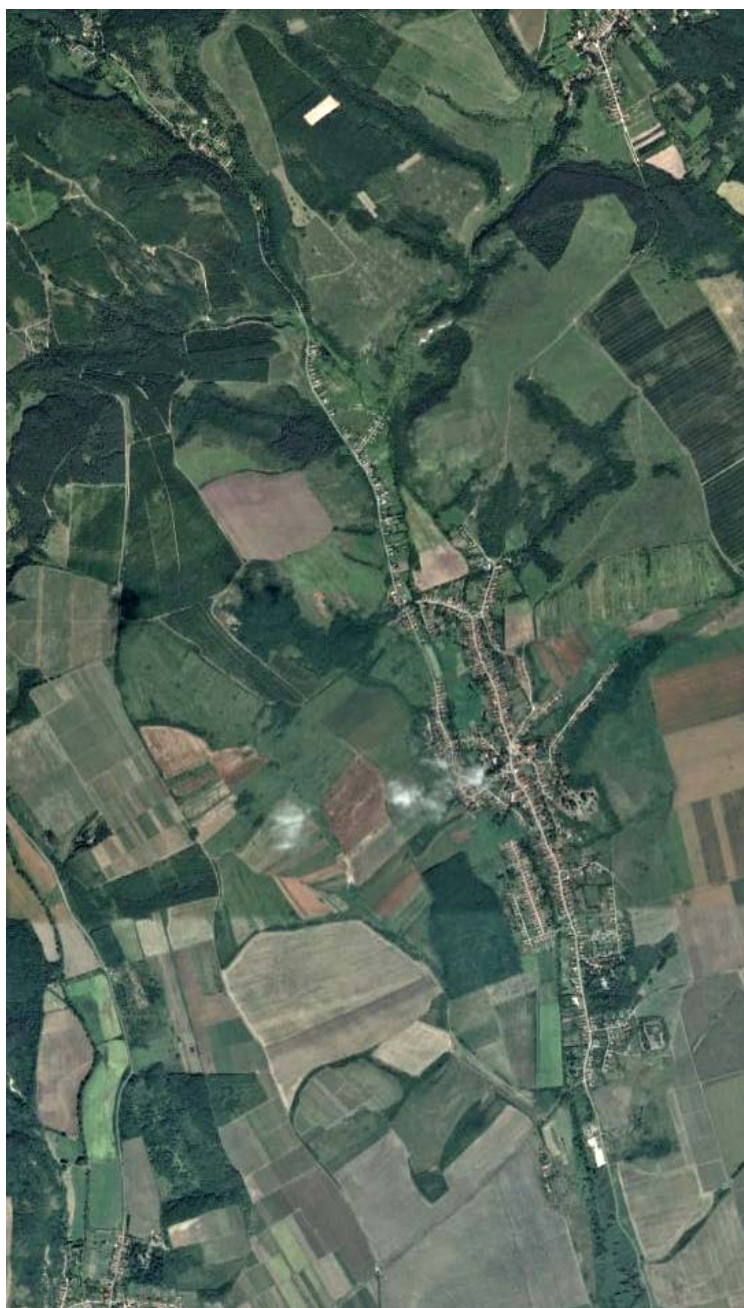

SÁLY BEMUTATÁSA

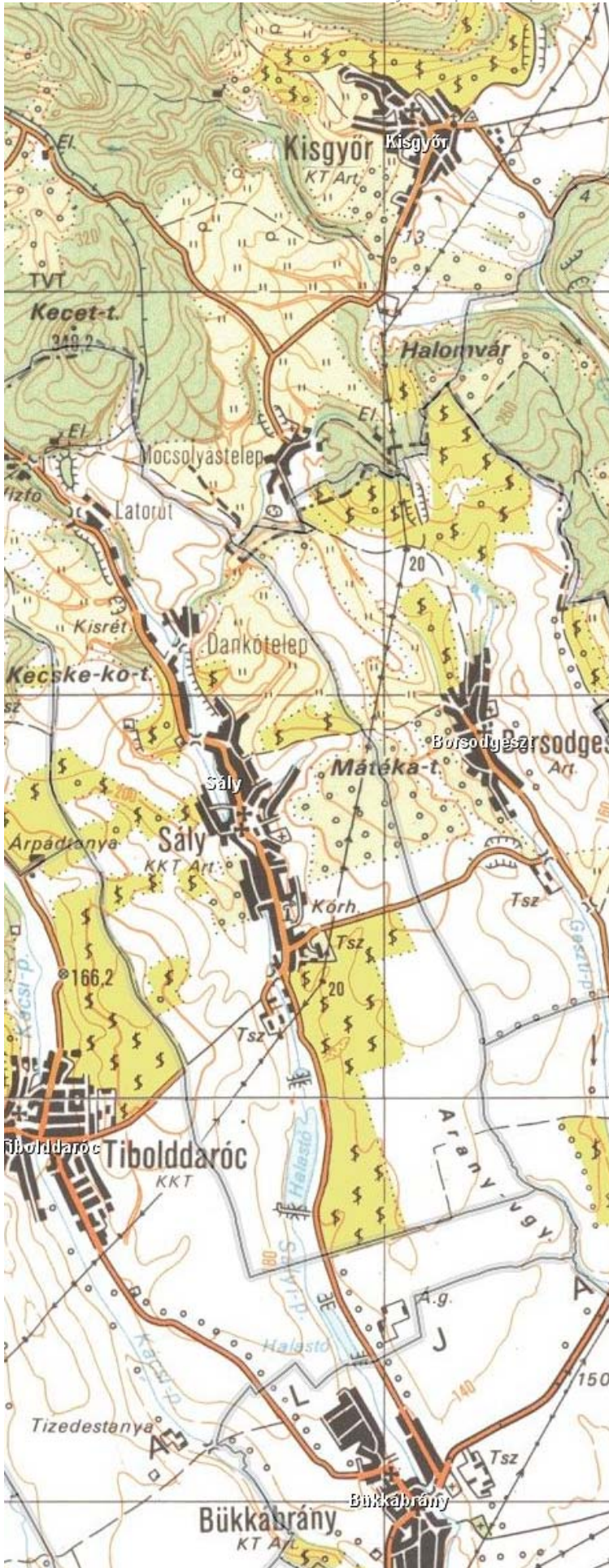

Fekvése:

Sály község Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, a mezőkövesdi kistérségben található. A Bükk hegység déli lábánál, a Miskolci-Bükkalja területén fekszik, a 3. számú főközlekedési úttól 6 km-re, egy észak-déli irányú festői völgyben. A Bükkábrányból leágazó, észak felé tartó, a községbe bevezető út párhuzamosan halad a Sályi-patak folyásával, mely néhol kis duzzasztással kis tavakban éli vízi világát. A völgyben fekvő település jellegzetessége, hogy nagyon hosszan elnyúlik észak felé, egészen a Bükk hegység összefüggő erdőségéig. A domborzati viszonyokat tekintve látható, hogy a déli rész még sík, mezőgazdasági területekkel körbevéve, majd észak felé fokozatosan emelkedik a hegy domborulatait követve.

A községen a Vízfőnél eredő Sályi-patak folyik végig. Ez hatott a legerősebben a régi települési formájának kialakulására. A falunak mind az Örsúr vára alatt létesült régebbi része Váralja (mai Latorút), mind a később létesült tulajdonképpeni Sály eredetileg a 'völgyi falu' településformáját vette fel. Váralja a patak jobb partjára épült. Sálynak is a legrégebbi része, a Kenderes, a mai falu közepén, ugyancsak a patak jobbpartján található. Aránylag kiemelkedő része ez a patakpartnak. Tőle északra és délre mélyebb fekvésű, nedves talajú rét húzódik. A vizenyőség miatt ide nem építkeztek. A Kenderessel szemben, a patak baloldalán épült még ki egy rövid utcácska. Ide építették a Református templomot is. A népesedés

MepAr.hu

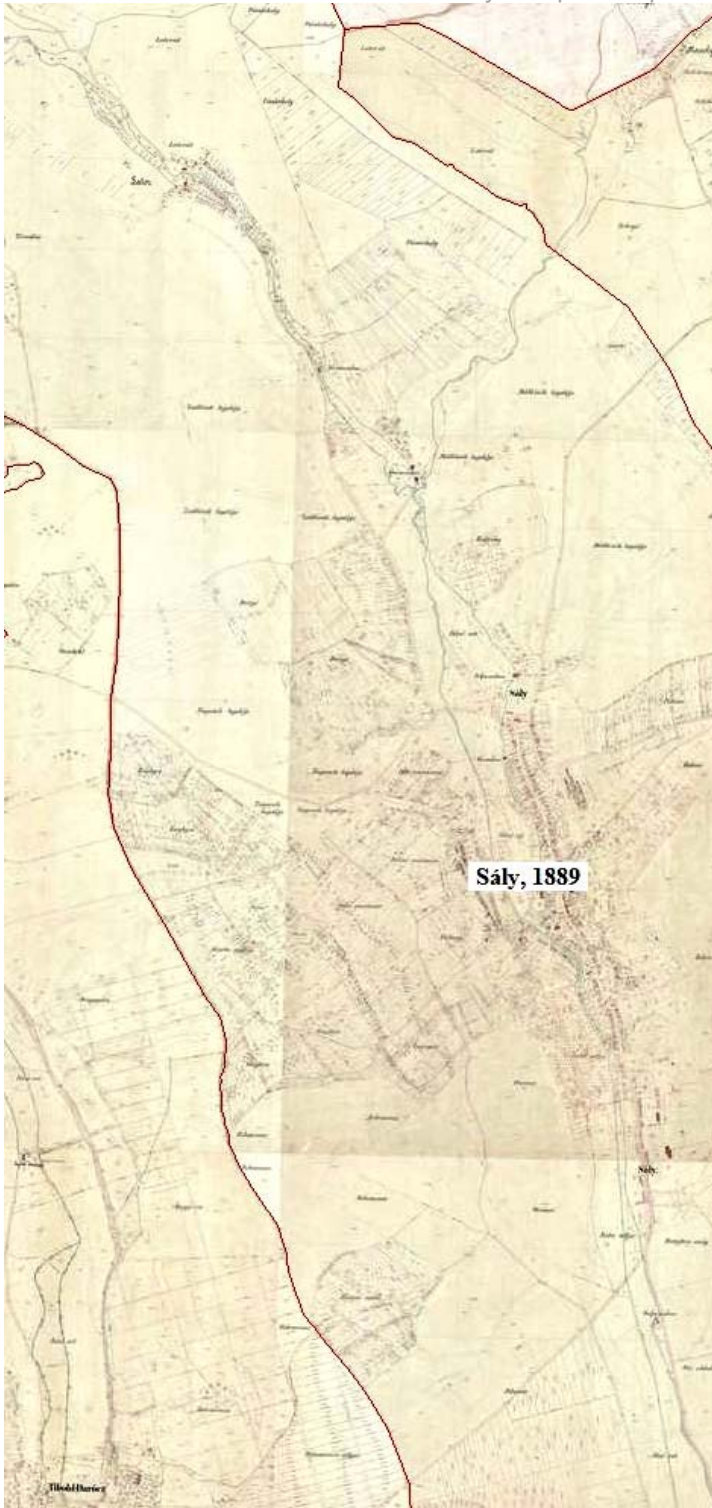
növekedése után már a domboldal aljába felkapaszzkodó út mellett is építkeztek. A falut közrefogó dombok riolittufájába pincéket vájtak, melyek nagy részét lakásnak használták az 1920-as évekig.

A község beépült főútvárába beérve először a Gárdonyi Géza úton, majd a Kossuth Lajos úton haladva érünk be a település központjába, ahol a girbe-gurba utcák vonala mutatja az ősi településmagot és telekszerkezetet. Tovább haladva észak felé, a főút nyugatra fordul el, ez már a Rózsavári utca, majd keresztezi a Sályi-patakot, és innen már csak gyérebb, egyoldali beépítettség tárul elénk. Az út kettéválik: keleti oldalon van röviden a Dankó-telep, a nyugati oldalon a Kistrét utca halad tovább hosszán, a patak vonalát követve északi irányba. Elérve a Bükk erdeit, két kisebb beépült településrész található, valamint a Latorvár és az Örsúr vára. Előbbi várnál még falmaradványok láthatók, utóbbi várnál már az sem. Itt az erdei út a Bükkön keresztül elvezet Bükkszentkeresztig.

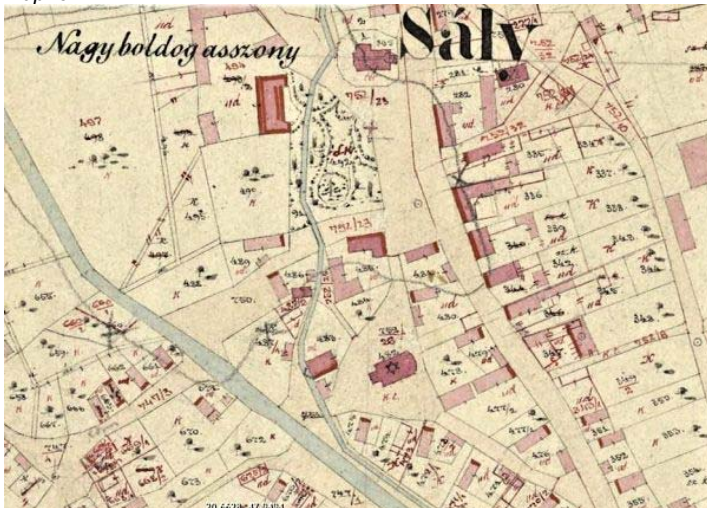
Története:

Sály története a honfoglalás után kezdődött el. Történelmi emlékek szerint Árpád vezér főembereivel a Hejő vize mellett ütött tábort. Ezután Árpád vezér és nemesei a mai Sályi-patakig vonultak és tábort ütöttek. A vidéket az Örsúr nemzetség Váraljai ága lakta. Örsúr aztán ott, a falu határában, a folyó forrásánál várat épített, amelyet ma Örsúr várának hívnak. E köré a vár köré épült az első falu, majd a népesedés miatt az utódok a völgyekbe húzódtak és kisebb falvakat hoztak létre. Így jött létre Sály is, melynek neve valószínűleg a bibliai Saul utónévből származik.

Sály első említése 1348-ra tehető. De Sály és környéke már a bronzkor óta lakott vidék volt. A falu körüli domb- és hegytetőkön máig egykori romok, föld- és kőépítmények maradványai látszanak. Sálynak évszázadokig nem épült temploma, nem volt plébániája. A reformációtól kapja majd első

Mapire

templomát. 1596-ban élte át Sály népe történelme legnagyobb pusztulását. Eger eleste és a szerencsétlen kimenetelű mezőkeresztesi csata után a vármegye déli felét, így Sályt is elpusztította, felégette a török. A megmaradt lakosság hajlék és élelem nélkül maradt. A Tarizsa-hegy oldalába vágott barlanglakásokban húzódtak meg.

Az XVIII. sz. végén épült fel a három nevezetes kastélya Sálynak: a Szepeßy László által átépített kastély, valamint az Eötvös- és a Fáy-kastély. A XX. századra a birtokos családok elszegényedtek és kihaltak. Csak két nagybirtok maradt: a Gorove Lászlóé (a volt Eötvös birtok) és a Knöpl Annáé (a Seckendorf, megelőzően a Négyesi-Szepeßy birtok). A falu lakossága rohamosan nőtt, 1924-ben 2083 lélekszámú volt.

1873. február 21-én leégett a községháza, felújítására a megye adott kölcsönt. 1889-ben megalakítják Sályban a tűzoltó szervezetet. 1895-ben kérvényezik, hogy postaállomást állítsanak fel. 1896-ban megünneplik a Milleneumot.

1914-ben kitört az I. világháború. Súlyos gazdasági válság következett be: nincs ára a búzának, olcsó a munkaerő, nagy a munkanélküliség. A harmincas évek második felében némi javulás látszott, de 1939-ben kitört a II. világháború. 1944 novemberében két hétre hadszíntér is volt a falu, november 19-én szabadult fel. És ezután kezdődött el Sály történetének újabb korszaka.

Híres emberek:

1803-ban született Balla Károly színművész, lapszerkesztő, író, aki lelkes művelője, leírója a magyar táncoknak, s ő alapítja Debrecen első lapját, a Debrecen-Nagyváradai Értesítőt.

1817-ben született Sályban Solymossy Sámuel kiváló irodalomtanár, kinek emlékére miskolci tanítványai 1882-ben Solymossy-díj címén alapítványt tettek egy a "Borsodi-kör által kitűzendő pályakérdés díjazására".

MepAr

1841-ig Sályban élt Eötvös József író, reformpolitikus. Ezekben az években indult írói pályája. Itt kezdte írni Karthausi című regényét. Itt írta a Magyar Tudományos Akadémián nagy sikert aratott Kölcsey-émlékbeszédet, és a Vélemény a fogház javítás ügyében című írását. A Falu jegyzője című regényének több alakját sályi emberekről mintázta. Sályi élmények hatása alatt írta A vár és a kunyhó című költeményét. Utolsó sályi írása az 1841. március 1-jén kelt, Széchenyi Istvánhoz szóló levele volt. 1839. őszén vendégül látta Sályban író barátait: Trefort Ágostont és Szalay Lászlót. Trefort Az anyagi érdekekről című tanulmányát, Szalay pedig Kollárról szóló emlékbeszédét írta meg itt a kastély csendjében.

Gárdonyi Géza itt töltötte iskolás éveit, mivel édesapja az Eötvösök utódjának, Laszky bárónak a birtokintézője volt. Sályi évei Gyermekkori emlékeim című munkájában tekinthető meg, s egy versével a Sályi-patakról is megemlékezett.

E kézikönyv feltárja a helyi sajátosságokat, jellegzetességeket, hogy azokon keresztül, illetve a jó példák bemutatásával, megőrizve a hagyományokat, örökségeket új értékek teremődjenek.

google

ÁLTALÁNOS TELEPÜLÉSKÉP

fotó: instagram

Környező táj leírása

Sály község a Bükk déli lábánál elterülő domboság egyik észak-déli irányú völgyében fekszik. A völgyben fut dél felé a Sályi-patak.

A település környezete a déli Bkk jellegzetes tája: északi részeken erdők, legelők, rétek, a déli részen a dombokra felkúszó mezőgazdasági telkek. A megművelt földek déli részén folyik a földművelés, az északi részeken a szőlőművelés a jellemző mezőgazdasági forma.

A település és a táj kapcsolata

Sály község a Bükk hegység déli lábánál, a Miskolci-Bükkalja területén fekszik egy észak-déli irányú festői völgyben. A Bükkábrányból leágazó, észak felé tartó, a községbe bevezető út párhuzamosan halad a Sályi-patak folyásával, mely néhol kis duzzasztással kis tavakban éli vízi világát. A völgyben fekvő település jellegzetessége, hogy nagyon hosszan elnyúlik észak felé, egészen a Bükk hegység összefüggő erdőségéig. A domborzati viszonyokat tekintve látható, hogy a déli rész még sík, mezőgazdasági területekkel körbevéve, majd észak felé fokozatosan emelkedik a hegy domborulatait követve.

A községen a Vízfőnél eredő Sályi-patak folyik végig. Ez hatott a legerősebben a régi települési formájának kialakulására. A falunak mind az Örsúr vára alatt létesült régebbi része Váralja (mai Latorút), mind a később létesült tulajdonképpeni Sály eredetileg a 'völgyi falu'

fotó: instagram

településformáját vette fel. Váralja a patak jobb partjára épült. Sálynak is a legrégebbi része, a Kenderes, a mai falu közepén, ugyancsak a patak jobbpartján található. Aránylag kiemelkedő része ez a patakpartnak. Tőle északra és délre mélyebb fekvésű, nedves talajú rét húzódik. A vizenyőség miatt ide nem építkeztek. A Kenderessel szemben, a patak baloldalán épült még ki egy rövid utcarész. Ide építették a Református templomot is.

A népesedés növekedése után már a domboldal aljába felkapaszkodó út mellett is építkeztek. A falut közrefogó dombok riolittufájába pincéket vájtak, melyek nagy részét lakásnak használták az 1920-as évekig.

A település gazdasága

Erdőgazdálkodás:

A sályi emberek megélhetésében évszázadokon keresztül nagy szerepe volt az erdőnek. Még a múlt század második felében is koszorúként vette körül a falut. Ahol ma a dombokon szántóföldek láthatók, vagy kopár hegyi legelők, ott egykor sűrű erdő volt. Az Eötvös kastély parkjában még van olyan fa, mely még a kastélyig érő erdő maradványa. 1863-ban kezdték kiirtani az erdőt. Ekkor építették ki a vasutat, a mozdonyokat fával fűtötték, tehát kellett a sok fa. A hagyományos módon történő erdei munka a második világháborúig tartott. Az erdei munkások saját felszereléseikkel végezték munkájukat. Még hangszer is készült a sályi erdő fájából. Többen foglalkoztak a faluban citerakészítéssel. A kiscigerek bölcsőjét, játékát is ebből készítették, továbbá a szekeret, szánt, munkaeszközöket is. A fát a sályiak is használták faszénégetésre.

Míg a sályi erdő az uradalmak tulajdona volt, nagyon vigyáztak rá. Még gombázni sem volt szabad. Tiltották a hársfavirág szedését is, pedig sok hársfa volt a sályi erdőben. A

vadgyümölcsök leszedését megengedték. Az erdő még vadmézet is adott az embereknek. Mára megfogyatkozott az erdő, és tervszerű erdőgazdálkodás folyik.

Állattenyésztés:

Az állattartás fontos, de nem elsődleges szerepet töltött be a sályi nép életében. Az állatok szolgáltatták a földek megműveléséhez és a szállításhoz szükséges vonóerőt, az állatok trágyája biztosította a föld termőerejének pótlását, és emellett húsup, tejük fontos volt a táplálkozásban. Sályban elsősorban szarvasmarhát, sertést, aprójószágot tartottak, birkát csak az uraság. A legelőterület akkor szaporodott meg, amikor megindult az erdőirtás.

Mezőgazdaság:

A sályi emberek kenyérnek elsősorban búzát vetettek. Táplálkozásukban legnagyobb szerepe a kenyérnek és a lisztből készült ételeknek (kifőtt tésztáknak, ezeket galuskának nevezték) volt. Napjainkban a mezőgazdasági termelés nagyüzemszerűen történik. Manapság is megtalálhatók egyes gyűjtögetésből származó természeti javak, pl. a gyógynövények begyűjtése.

Szőlőművelés:

A sályi határ dombjai, azok talaji és éghajlati adottságai kedvezők a szőlőművelésnek. A filoxéra pusztítása után lényegesen megcsappant Sályban a szőlőterület. Mintegy egytizedére csökkent.

A település lakossága

Sály lakosainak száma 2015-ben 1752 fő volt. A település lakosságának 73%-a magyar, 27%-a cigány nemzetiségűnek vallja magát.

A lakosság korábban a mezőgazdaságból tartotta fenn magát, mára megváltozott a megélhetési forma.

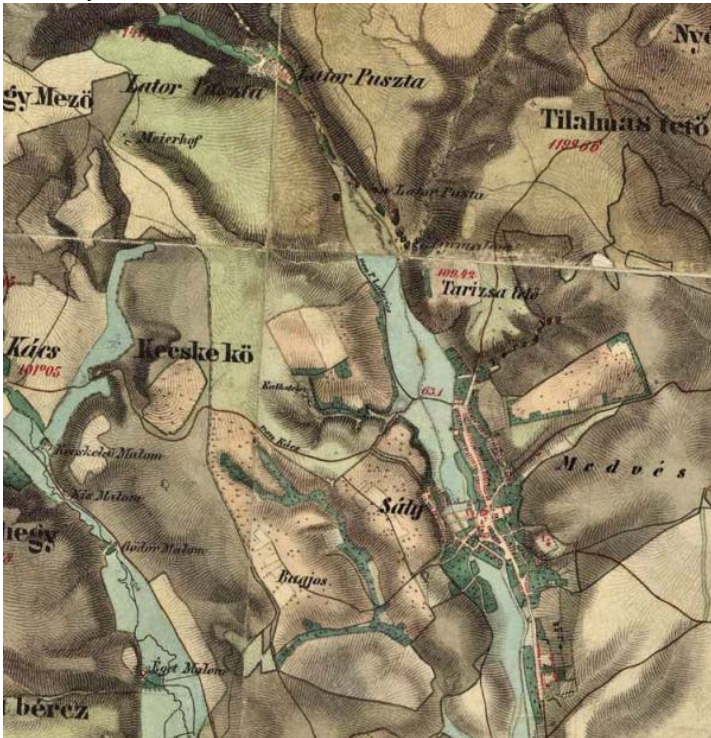

45. kép: Vanczák Gábor cséplőgépevel (1930. aug.)

ÖRÖKSÉGÜNK

I. katonai felmérés

II. katonai felmérés

III. katonai felmérés

Épített örökség

Sály története a honfoglalás után kezdődött el. Történeti emlékek szerint Árpád vezér főembereivel a Hejő vize mellett ütött tábort. Ezután Árpád vezér és nemesei a mai Sályi-patakig vonultak és tábort ütöttek. A vidéket az Őrsúr nemzetség Váraljai ága lakta. Őrsúr aztán ott, a falu határában, a folyó forrásánál várat épített, amelyet ma Őrsúr várának hívnak. Ezt az itt végzett ásatások is alátámasztják. Az Őrsúr nemzetség leszármazottainak nemzetségfői központját Sály határában, a Lator-patak forrásától (ma Vízfőnek nevezik) kb. háromszáz méterre levő hegy tetején azonosították. E köré a vár köré épült az első falu, majd a népesedés miatt az utódok a völgyekbe húzódtak és kisebb falvakat hoztak létre. Így jött létre Sály is, melynek neve valószínűleg a bibliai Saul utónévből származik.

Sály első említése 1348-ra tehető. De Sály és környéke már a bronzkor óta lakott vidék volt. A falu körüli domb- és hegytetőkön máig egykori romok, föld- és kőépítmények maradványai látszanak. Sálynak évszázadokig nem épült temploma, nem volt plébániája. A reformációtól kapja majd első templomát. A termelésre a XI. század második felétől a XIII. század elejéig az a jellemző, hogy az állattartás mellett a földművelés is egyenrangú szerepet kapott. A megművelt földön elsősorban gabonát termelnek, s ezt a Nyárád (azaz Sályi-patak), a Kácsi- és az Eger-patak vizével hajtott vízimalmokban őrlik meg. Mire Sályt oklevélben említik, már megtörtént a tatárjárás pusztítása. A sályi református egyház 1581-ben alakult meg, de a török pusztítás nem engedte kibontakozni azt a fejlődést, amit az egyház hozott magával (falusi iskola). 1596-ban élte át Sály népe történelme legnagyobb pusztulását. Eger eleste és a szerencsétlen kimenetelű mezőkeresztesi csata

Térkép 1940.

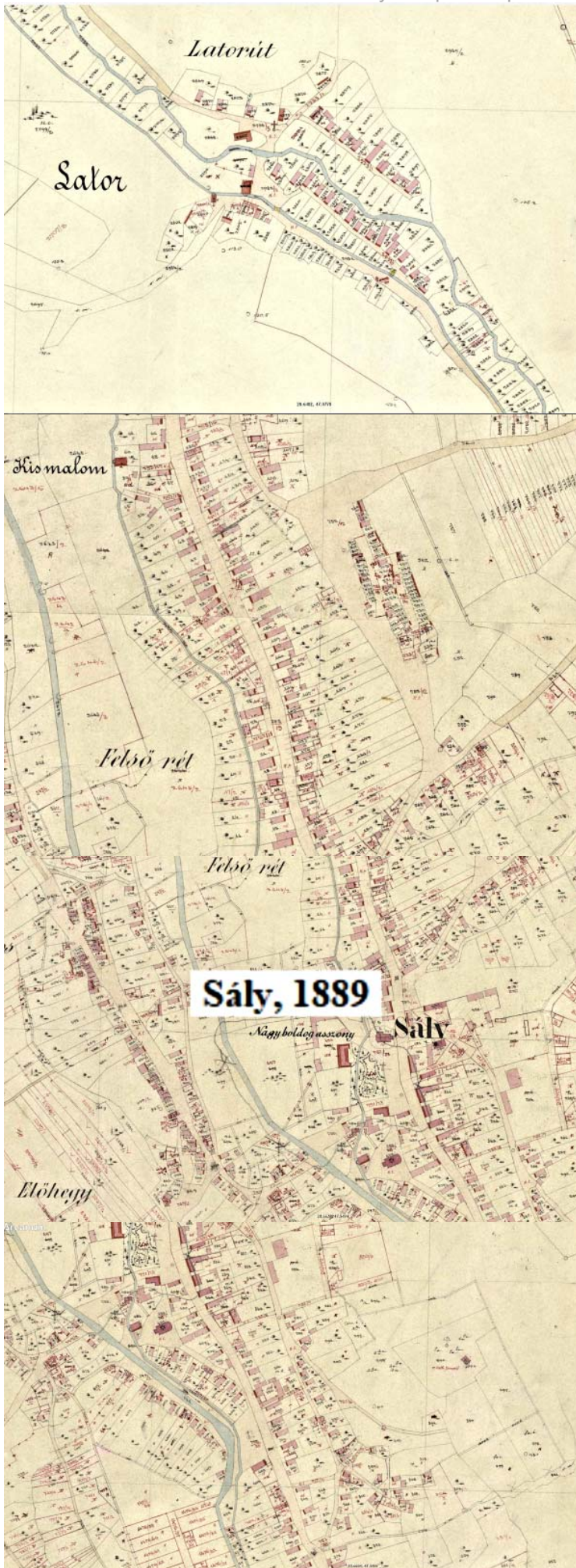

Kataszteri térkép 1893

után a vármegye déli felét, így Sályt is elpusztította, felégette a török. A megmaradt lakosság hajlék és élelem nélkül maradt. A Tarizsa-hegy oldalába vágott barlanglakásokban húzódtak meg. Évtizedeken át nem is mertek visszatérni lerombolt házaikba, a még mindig portyázó török csapatok támadásától tartva. Sály is, mint a többi falu nem volt önálló ezekben az időkben, hanem nemesi családok birtokát képezte.

Sály utolsó örököse Sályi-Tibold Zsigmond volt, aki feleségül vette a fiatal Kakasfalvi Csuda Zsuzsánnát. Ő a férje halála után másodszor is férjhez ment Négyesi-Szepessy Pálhoz. Ők ketten megpróbálták talpra állítani a kicsi falut, de Négyesi-Szepessy Pált közéleti tevékenysége igen lefoglalta (országgyűlés vármegyei követe volt), emiatt felesége vette át az ügyek intézését. Az 1700-as években Szepessy Pál menekülni kényszerült Erdélybe, nézetei miatt. Thököly Imre kuruc vezér mellett is harcolt. De már nem élte meg a Thököly szabadságharcának bukását. Ez idő tájt a Szepessy birtok ide-oda került, hol elkobozták, hol pedig visszaszerezték a jogos tulajdonosok. Végül az ifjú Szepessy Pálnak váltságdíjként sikerült visszavennie földbirtokát, ezáltal Sályt is. Zsuzsánna gyermekei megosztották a birtokokon, a sályi birtokot János kapta, minden hozzá tartozó részekkel, odavaló malmokkal. Sályt Szepessy János örökölte, aki újjáépítette 1713-ban a templomot, és haranggal ajándékozta meg. A régi templom kő ajtókeretét 1826-ban, a templom összedőlése után beépítik az 1826-45. között épülő, ma is meglévő templom falába.

János fia László igen szigorú volt a jobbágyaival szemben, sőt ősei hitét, a református vallást elhagyva, katolizált, és hűséges embere lett a bécsi udvarnak. Mária Teréziától bírói tisztséget is kapott. És ez által lett Urbárium a sályi népnek. Ez azért is jelentős dokumentum, mert ebben név szerint felsorolták a 105 jobbágycsaládot. 1769-ben kezdte el vezetni a sályi református egyház anyakönyvét Balogh Pál lelkész. 1766-ban említették meg a falu első tanítóját, Pásztor Jánost.

Az XVIII. sz. végén épült fel a három nevezetes kastélya Sálynak: a Szepessy László által átépített kastély, valamint az Eötvös- és a Fáy-kastély. A XX. századra a birtokos családok elszegényedtek és kihaltak. Csak két nagybirtok maradt: a Gorove Lászlóé (a volt Eötvös birtok) és a Knöpl Annáé (a Seckendorf, megelőzően a Négyesi-Szepessy birtok). A falu lakossága rohamosan nőtt, 1924-ben 2083 lélekszámú volt.

1914-ben kitört az I. világháború. Súlyos gazdasági válság következett be. A harmincas évek második felében némi javulás látszott, de 1939-ben kitört a II. világháború. 1944 novemberében két hétre hadszíntér is volt a falu, november 19-én szabadult fel.

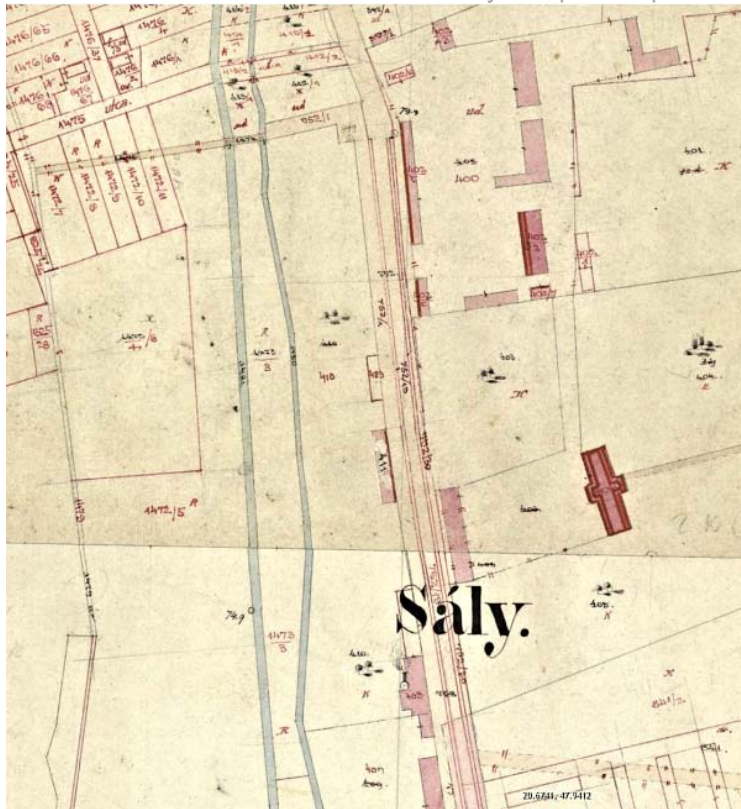
Sály és környékének története igen gazdag múltra tekint vissza. A Gesta Hungarorumban Anonymus így ír: „Azután Árpád vezér és nemesei innen felkerekedve a Nyárád vizéig vonultak, és tábort ütöttek a patakok mellett, attól a helytől kezdve, amelyet most Kácsnak (Sály melletti falu) mondanak. Árpád itt nagy földet adott Ócsádnak, Örsúr apjának. Örsúr, a fiú aztán ott, annak a folyónak a forrásánál várat épített, amelyet most Örsúr várának hívnak.” Ezen a helyen már jó néhány évszázad óta csak a vár romjait találhatjuk meg. Helyesebb azonban várromokról beszélni, hiszen a Latorvár tetőn három vár is volt.

Várak:

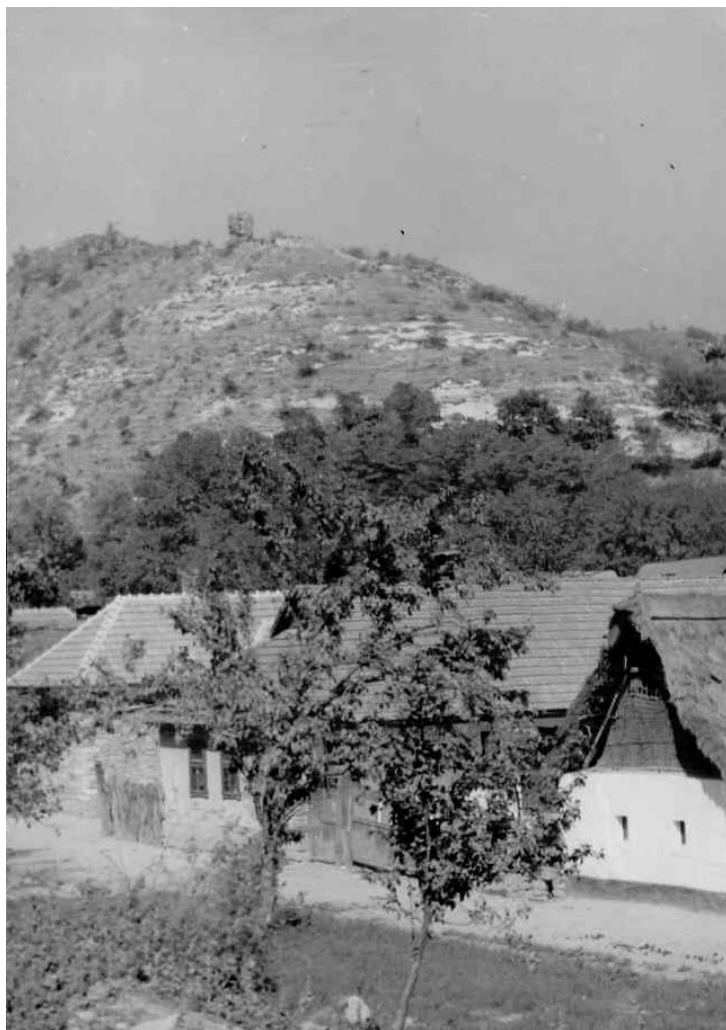
Az első egy vaskori földvár.

A második a honfoglalás-kori földvár, az Örsúr vára, amely a nemzetség központja volt, egészen a 13. század közepéig. Az Örsúr nemzetség ekkor szakadt két ágra, Váraljai ága élt tovább ezen a helyen. Örsúr vára sajátos technikával épült. Gerendákból, szálfákból sáncokat építettek, közéjük köveket, törmelékeket szórtak, az egészet leföldelték, aztán meggyújtották. Kiegett, és erős lett. A vár nem annyira stratégiai célokat szolgált, hanem Örsúr vagyonának védelmét. A vár tövében a várbirtok népe megtelepedett.

A harmadik vár pedig a kissé lejjebb a déli oldal

Mapire kataszteri térkép részletek

Örsúr és lator vár OMVH

padkáján kőből megépített Árpád-kori műemlék Latorvár. A régészek a közelmúltban tárták fel a területet, ekkor készült el az egykori vár leírása. Megállapították, hogy a várat egy 28x14 méteres ovális alakú, 7 méter széles árok határolja, mely mára jelentősen feltöltődött, mélysége mindössze 1-1,5 méter. A kis alapterületű lakótorony alapjánál 2,5 méter vastag falai 4-4,5 méteres magasságig maradtak fenn. A torony falainak íves hajlásából kör vagy félkör alakú alaprajzra lehet következtetni. A Latorvárat Holl István és Parádi Nándor régészek ásatai tárták fel. A torony alapjait, valamint körülötte Árpád-kori kerámiatöredékeket találtak itt (pl. halvány vöröses színű palacknyak- és palackváll-töredék). 1979-ben Parádi Nándor és Gádor Judit járta be a területet, újabb cseréptöredékeket találva. Latorvár építését a kerámialeletek alapján a 12. század végére vagy a 13. század elejére teszik. Örsúr utódai egyetértés helyett folyamatosan ellenségeskedtek, ezért épült az Örsúr vára déli részén kőből erősség a régi földvár sarkában, hogy a családi villongások idején nagyobb védelmet találjanak benne. A várról a fennmaradt oklevelek nem írnak. A várat valószínűleg a kácsi lakótoronnyal egy időben, az Örsúr nemzetség 14. századi elszegényedésével hagyták el, mivel átépítésére nem volt megfelelő anyagi fedezet. A várat a huszadik század elejétől 15. századi, huszita eredetű erősségnek tartották, ezt a nézetet azonban az újabb leletek megcáfolták. Nevének eredete: Egy fenn maradt legenda szerint egy *Latur* nevű rablólovag vára állt itt egykor, aki a völgyön átutazókat rabolta ki. Várát később lerombolták.

Kastélyok:

Az 1700-as évek végére már három komoly kastélya is épült Sálynak: Szepessy Lászlóé, az Eötvös és a Fáy családé.

Az Eötvös-Gorove kastély műemlék. A barokk stílusú kastély tervezője, építésének pontos ideje nem ismert. 1779-ben 'jó beosztású, emeletes, zsindeletetős' épületnek írták le. Az elnyújtott, téglalap alaprajzú épület mindkét hosszoldalán,

Eötvös-Gorove kastély OMVH

Eotvos síremlék OMVH

előreléptetett, háromszög oromzatú, középrizalitok vannak. A főhomlokzat jellegzetes motívuma, a fejezetes pillérekkel összekapcsolt, kétszintes árkádsor, melyet a kocsi-áthajtóként is kialakított középrészen felmagasítottak. A főhomlokzatot mindkét szélén, 3-3 tengelyes sarokrizalitok zárják. A 19. század végén, Édes Ábrahám, a község református lelkésze jegyezte fel egyházközségi írásában, amit neki, az egykor a kastélyban szolgáló, 1828-ban született Horváth János mesélt az épületről. E szerint, a korábban tornyos kastély csak olyan hosszú volt, ameddig középen a boltívek tartanak. Két szélét 1868-ban hosszabbították meg. Az épület alaprajzait vizsgálva, ez az információ valósnak tűnik. Szepessy László egyik unokája, Mária 1783-ben kötött házasságot báró Eötvös Ignáccal. Hozományként kapta a sályi kastélyt és a birtok egy részét. Már báró Eötvös Ignác, az író Eötvös József édesapja is itt született. Az író két testvérével együtt itt nőtt fel. Az Eötvös bárók birtoklását a XIX. század második felétől a Gorove-család követte. A kastélyban az 1960-as évek végétől kezdve mozgássérültek gyógyítása folyik.

A parkjában álló emlékmű, sírkamra műemlék. 1814-ben épült klasszicista stílusban. Kő emlékkő, téglalap alaprajzú emelvényen dór oszlopos baldachinba foglalt sírkamra kő szarkofággal, fölötté obeliszk. Homlokzati felirata keleti írásjelekkel készült. Valószínűleg id. Eötvös Ignác halva született gyermekének jelképes síremléke. Feliratának értelme: 'Aluszik'.

A Négyesi-Szepessy kastély mai formáját a XVIII. században kapta. Építését az Örsúr utolsó sályi leszármazottja, Sályi-Tibold Zsigmond kezdte el az 1600-as évek körül. Az épületben ma általános iskola működik.

A Fáy-kastély 1810. körül épült a falu felső végén, klasszicista stílusban. Emeletét 1870. körül lebontották, az épületet átalakították, így azon az elmúlt évszázadok jellemző építészeti stílusainak szinte mindegyike megtalálható.

Református templom OMVH

Római katolikus templom OMVH

A településen az alábbi országosan védett műemlékek találhatóak:

1173	Kastély	Gárdonyi Géza u. 18.	41	Mozgásjavító intézet, volt Eötvös-Gorove-kastély, barokk, 18. sz.-i eredetű. Klasszicista, 1830 körüli kiépítéssel.
1176	Vár		027/4 vagy 0274	Lator várrom, középkori falmaradványok.
1175	Szobor	Gárdonyi Géza u. 18.	41	Emlékmű a kastélyparkban, klasszicista, 1814.
1174	R. k. templom	Kossuth Lajos u. 64.	890	R.k. templom, késő barokk, 1790 körül.

Egyházak:

A Római katolikus templom műemlék. Késő barokk-copf stílusban épült 1793-1796-ban. Egyhajós, poligónikus szentélyzáródású, a szentély felől kontyolt nyeregtetős templom, a főhomlokzat előtt toronnyal. A szentély északi oldalán emeletes, kontyolt tetős sekrestye található. A templomot gazdagon díszített belső terek jellemzik.

A Református templom a Kenderesnek nevezett részen áll.

Emlékmű:

A katolikus templom mellett található a Hősök emlékműve.

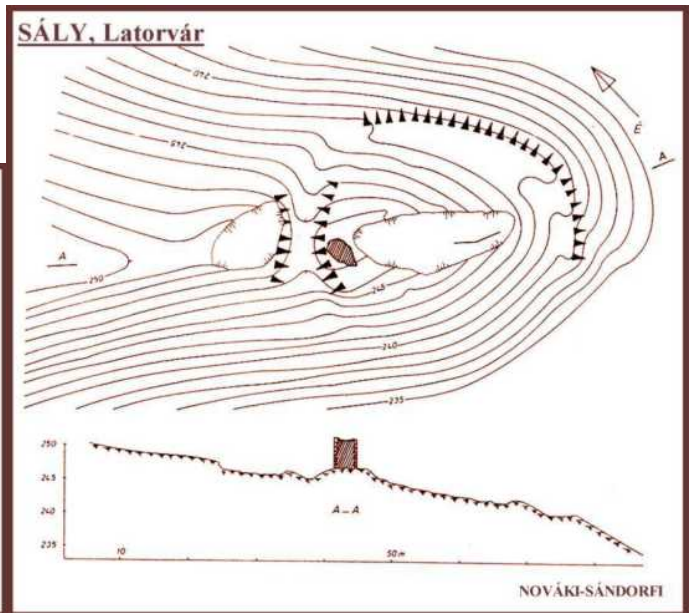
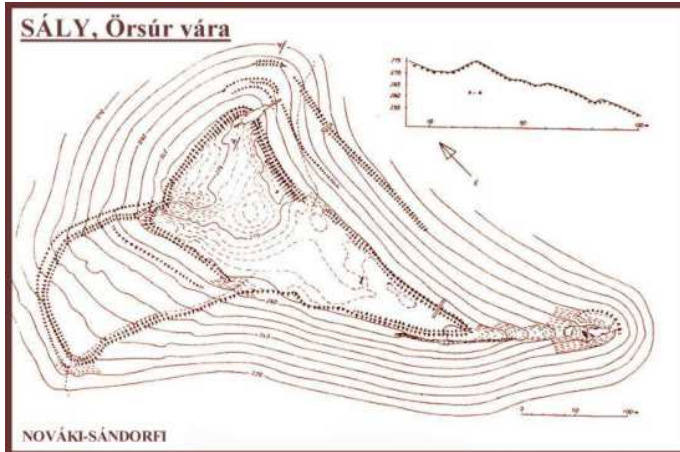
Emlékház:

Gárdonyi Géza Honismereti Ház volt a község egykori iskolája. Emléktábla hirdeti, hogy az író a sályi iskola tanulója volt 1870-1873. között. Az épületet többször átépítették, így 1814-ben, 1896-ban is. Tanítás 1924-ig volt benne, amikor megépült az új katolikus iskola. Ettől kezdve tanítói lakás lett. Ma a község tulajdona, és az 1990-es újabb felújítás után helytörténeti állandó kiállításnak ad helyt. Anyagát Barsi Ernő gyűjtötte és rendezte el a miskolci Herman Ottó Múzeum segítségével. Megtalálhatók benne a falu történetét bemutató dokumentumok, az ahhoz kötődő családok sora, továbbá a Sályban született, vagy élt írók, költők művei, írásai, valamint zeneművek is. Viselettörténeti, néprajzi kiállítás is látható, és végül az egykori iskolai körülmények, eszközök is felidézik a múltat.

Régészeti örökség

A BAZ Megyei Kormányhivatal Miskolci Járási Hivatal Építésügyi és örökségvédelmi Osztálya adatszolgáltatása alapján a Latorvártető, Latorvár, Ősúr-vára kiemelten védett régészeti lelőhely (hrsz. 0274, nyilvántartási szám: 16300, 16301, 16302)

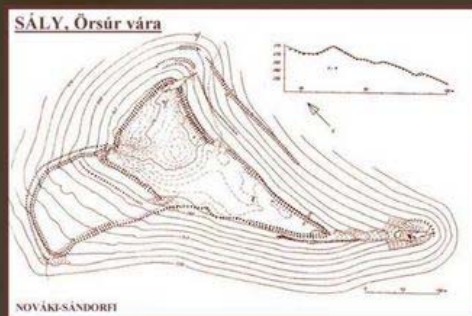
A nyilvántartott régészeti lelőhelyek felsorolását lásd mellékelt adatszolgáltató levélben.

Várak és erődített helyek a Kárpát-medencében

Sály, Magyarország, Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Borsod vármegye - Ősúr vára-Latorvár

ÁTTEKINTÉS TÖRTÉNELEM FOTÓK ALAPRAJZOK ARCHÍVUM MELLÉKLETEK TÉRKÉP

Válasszon fényképet az alábbi galériából,
vagy az alaprajz ikonjaira kattintva.

SÁLY, LÉLEKLYUK

Keserű László

← VISSZA

3. kép: Ásatás Örsúr várában

Helyi épített örökség

A településen több kiemelt történeti építészeti emlék található meg. Ezek egy része országosan védett műemlék. A helyszíni bejárás során az alábbi, országosan nem védett épületek kiemelkedő építészeti és helytörténeti értékeik miatt helyi védelemre érdemesek:

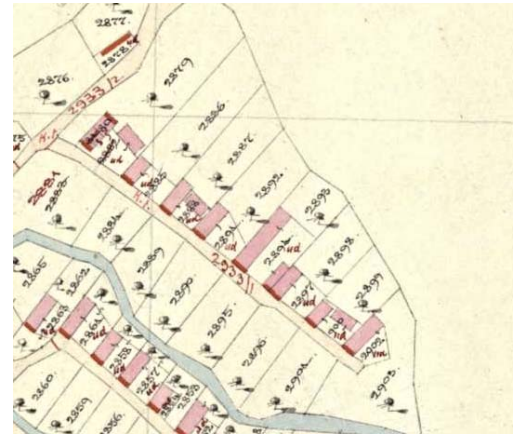
Lator temető Kőkereszt
Rózsavári út 649 hrsz.

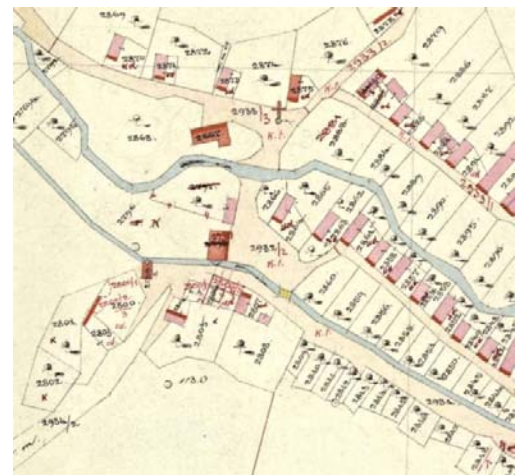
Lator Emlékmű
Rózsavár út 741/23 hrsz

Lator Harangláb
Iskola u. 20. 632 hrsz.

Lator Népi lakóépület
Iskola u. 30. 626 hrsz.

Lator, Felső-malom romja
Rózsavár út 741/22 hrsz

I. világháborús emlékmű
Kossuth L. u. 901 hrsz.

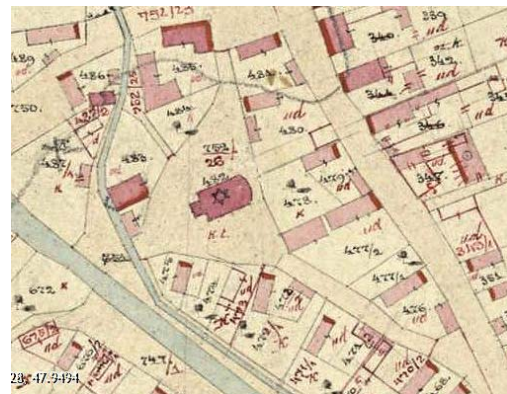
Feszület
900/4 hrsz

Magtár Négyesi-Szepessy kastély
898 hrsz

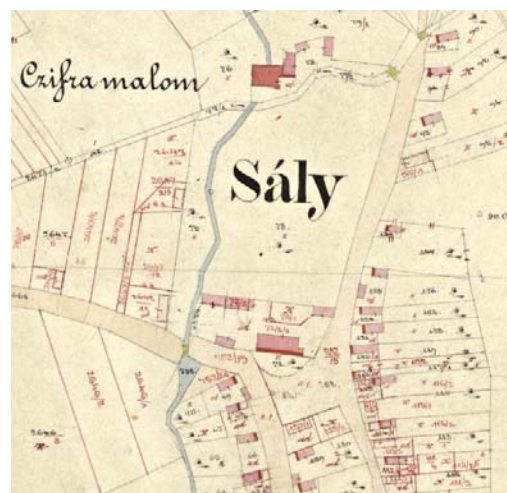
Iskola, volt Négyesi-Szepessy kastély
898 hrsz

Református templom
Toldi M. u. 1312 hrsz.

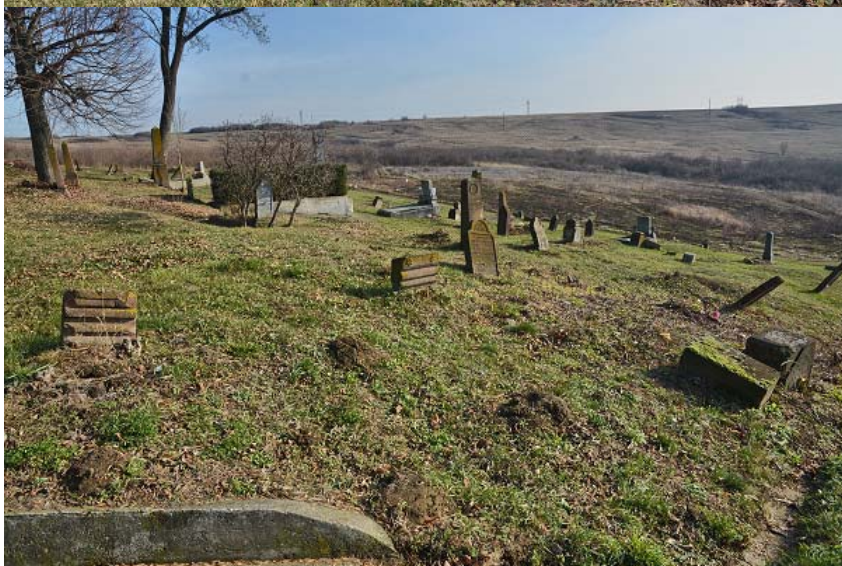
Gárdonyi Géza emlékház
Kossuth L. u. 62. 1309 hrsz.

Fáy-kastély
Kossuth L. 147. 442 hrsz.

Izraelita temető
144/1, 145/1 hrsz.

Református temető 144/3 hrsz.

Magtár Eötvös-Gorove kastély
Gárdonyi G. u. 27. 1226/13 hrsz.

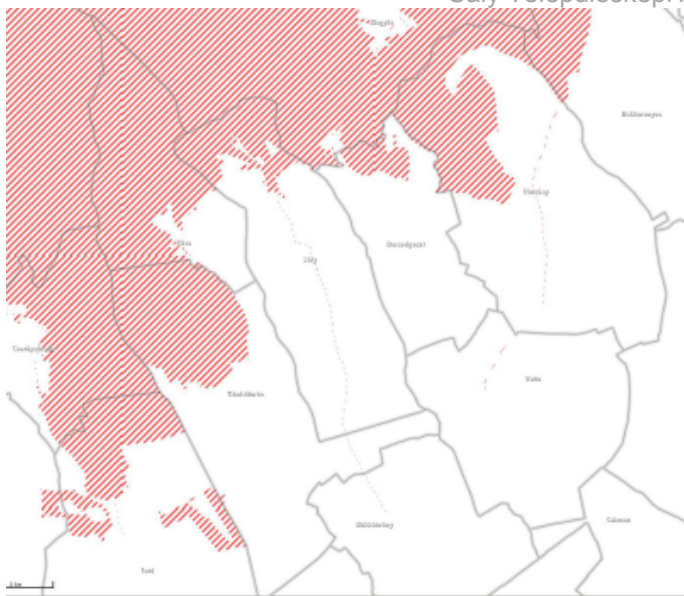

Természeti örökség

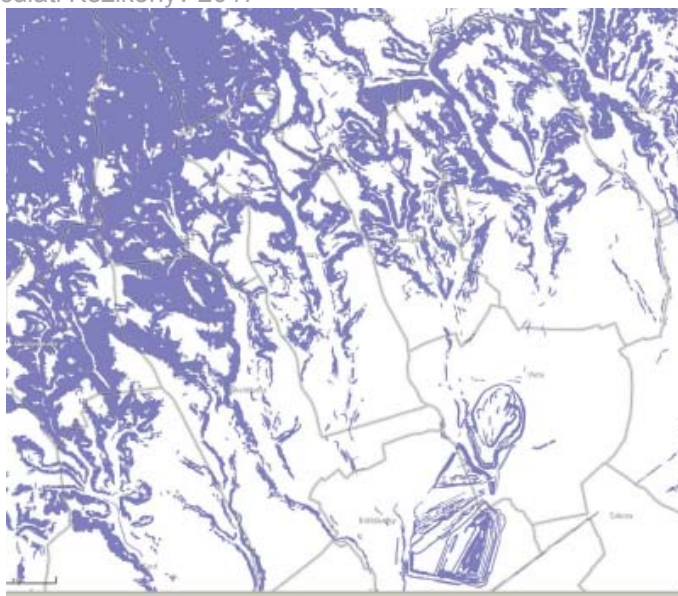

Sály közigazgatási területének egy része, az északi erdős területek, valamint a Sályi-patak völgye Natura 2000 védelem alatt állnak. E mellett a terület több természeti ritkasággal rendelkezik. Ilyen a volt kőbánya területe, valamint a várromon előforduló ritka szikla-növényzet. Sajátos természeti környezete van a Sályi-pataknak, amely a település fölött erdei pataként fut, a településen gátak közzé kényszerítették és számolhatatlan felszíni vízfolyás köt bel, majd a település alatt elterpeszkedik, mocsaras medret alakít ki, mely területen az ember több tavat alakított ki duzzasztással.

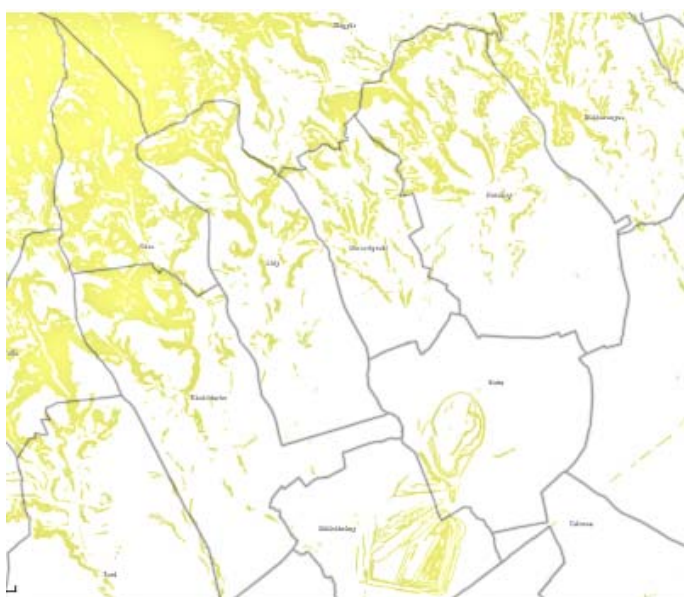

Natura 2000 területe

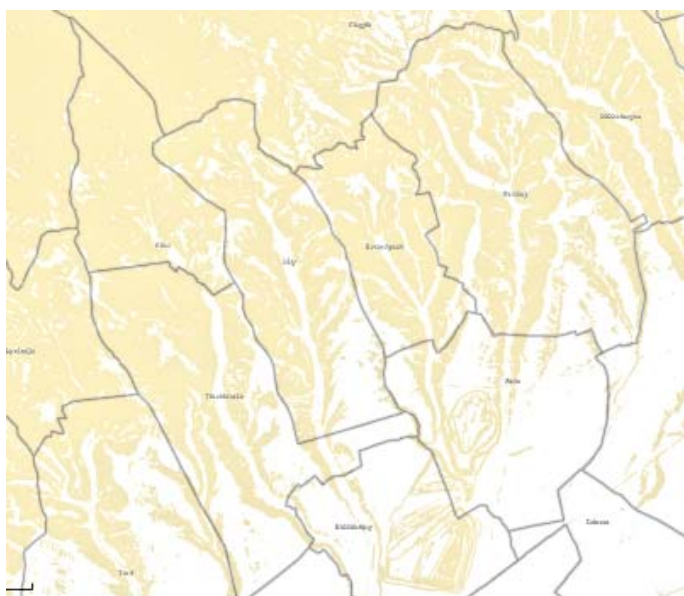
12%-os lejtésű felszín

17%-os lejtésű felszín

Érzékeny állandó gyepek területek

Erózió veszélyes területek

Nem érzékeny állandó gyepek területek

A fényszennyezés elkerülését szolgáló szabályozás javaslata a LONNE ajánlásokat alapul véve:

- El kell kerülni a hideg fehér fényű világítást, amely 500 nanométernél rövidebb hullámhosszúságú fényt tartalmaz: Ennek megfelelően 3000K alatti érték javasolt a kültéri világítás színhőmérsékletére.
- A világítótestek ernyőzése olyan legyen, hogy a fényt oda irányítsa, ahol arra szükség van: Megfelelő ernyőzés esetén a kibocsátott fényt nem látjuk közvetlenül. A megfelelően irányított fény nem jut a gyalogosok, járművezetők szemébe, az épületek ablakai felé vagy éppen az égbolt irányába. A fényeknek – még a díszvilágítás esetén is – lefelé kell irányulniuk. Így például a talajszintbe épített fényvetőket, melyek felfelé sugároznak, el kell kerülni.
- Az utcákat amennyire csak lehet egyenletesen, és amennyire csak lehet alacsony intenzitással világítsuk meg: Vidéki utakon a 0,3 cd/m² fénysűrűség elegendő, amely kb. 4 lux megvilágítással elérhető. Ez az EU útvilágítási szabványoknak (EN13201) megfelelő legalacsonyabb útosztály. Az EU szabványok gyakran sokszor erősebb megvilágítást ajánlanak, mint ami jelenleg a legtöbb európai településen megvalósult.
- Igazítsák a kültéri világítást a tényleges használat idejéhez. Este 10 óra, vagy éjfél után jóval kevesebb fényre van szükség, ennek megfelelően az közvilágítás fénye csökkenthető. A megvilágítási szintek akár 50-80%-os csökkentése is lehetséges. A nem közcélú világítást teljesen ki kell kapcsolni, ha nincs arra közvetlen szükség.

A LONNE ajánlások teljes szövege a Magyar Elektrotechnikai Egyesület Világítástechnikai Társaságának honlapján olvasható:

1143/2014. EU rendelet
az idegenhonos inváziós fajok betelepítésének vagy behurcolásának
és terjedésének megelőzéséről és kezeléséről

A rendelet alapján a tagországok képviselőiből álló inváziós fajok elleni védelemért felelős bizottság elfogadta azt a növény- és állatfajlistát, mely az Unió számára veszélyt jelentő inváziós idegenhonos fajok jegyzékét alkotja. A listán szereplő fajok egyedeire vonatkozó szigorú szabályok szerint tilos az egész EU területén forgalomba hozni és a természetbe kibocsátani akár egyetlen példányt is, de a behozatalra, tartásra, tenyésztésre, szaporításra, szállításra, kereskedelemre és felhasználásra is hasonlóan szigorú szabályok vonatkoznak.

A listában szereplő növényfajok:

Magyar név	Tudományos név
Borfa, tengerparti seprúcserje	<i>Baccharis halimifolia</i>
Kaliforniai tündérhínár	<i>Cabomba caroliniana</i>
Vízijácint	<i>Eichhornia crassipes</i>
Perzsa medvetalp	<i>Heracleum persicum</i>
Sosnowsky-medvetalp	<i>Heracleum sosnowskyi</i>
Hévízi gázló	<i>Hydrocotyle ranunculoides</i>
Fodros átokhínár	<i>Lagarosiphon major</i>
Nagyvirágú tóalma	<i>Ludwigia grandiflora</i>
Sárgavirágú tóalma	<i>Ludwigia peploides</i>
Sárga lápbuzogány	<i>Lysichiton americanus</i>
Közönséges süllőhínár	<i>Myriophyllum aquaticum</i>
Keserű hamisüröm	<i>Parthenium hysterophorus</i>
Ördögfarok keserűfű	<i>Persicaria perfoliata</i>
Kudzu nyílgyökér	<i>Pueraria montana var. lobata</i>

Várhatóan 2017-ben az alábbi fajokkal fog bővülni a lista:

Magyar név	Tudományos név
Közönséges selyemkóró	<i>Asclepias syriaca</i>
Vékonylevelű átokhínár	<i>Elodea nuttallii</i>
Bíbor nebáncsvirág	<i>Impatiens glandulifera</i>
Felemáslevelű süllőhínár	<i>Myriophyllum heterophyllum</i>
Kaukázusi medvetalp	<i>Heracleum mantegazzianum</i>
Óriásrebarbara	<i>Gunnera tinctoria</i>
Tollborzfü	<i>Pennisetum setaceum</i>
	<i>Alternanthera philoxeroides</i>
	<i>Microstegium vimineum</i>

**269/2007. (X. 18.) Korm. rendelet
a NATURA 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól**

A kormányrendelet melléklete meghatározza azoknak a fajoknak a listáját, melyek inváziós és termőhely-idegen növényfajoknak tekinthetők, így az 5. § (2) bekezdés értelmében a Natura 2000 gyepterületeken ezek megtelepedését és terjedését meg kell akadályozni, állományuk visszaszorításáról gondoskodni kell mechanikus védekezéssel vagy speciális növényvédőszer-kijuttatással.

Az érintett növényfajok:

1. Fásszárú inváziós és termőhely-idegen növényfajok:

Magyar név	Tudományos név
akác	<i>Robinia pseudo-acacia</i>
amerikai kőris	<i>Fraxinus americana</i>
bálványfa	<i>Ailanthus altissima</i>
keskenylevelű ezüstfa	<i>Elaeagnus angustifolia</i>
fekete fenyő	<i>Pinus nigra</i>
erdei fenyő	<i>Pinus silvestris</i>
gyalogakác	<i>Amorpha fruticosa</i>
kései meggy	<i>Prunus serotina</i>
zöld juhar	<i>Acer negundo</i>

2. Lágyszárú inváziós növényfajok:

Magyar név	Tudományos név
alkörmös	<i>Phytolacca americana</i>
japánkeserűfű fajok	<i>Fallopia spp.</i>
kanadai aranyvessző	<i>Solidago canadensis</i>
magas aranyvessző	<i>Solidago gigantea</i>
parlagfű	<i>Ambrosia artemisifolia</i>
selyemkóró	<i>Asclepias syriaca</i>
süntök	<i>Echinocystis lobata</i>

43/2010. (IV. 23.) FVM rendelet
a növényvédelmi tevékenységről

A rendelet 2. § (1) bekezdése értelmében a földhasználó és a termelő köteles védekezni az alábbi növények ellen: parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*), keserű csucsor (*Solanum dulcamara*), selyemkóró (*Asclepias syriaca*), aranka fajok (*Cuscuta spp.*).

Általános irányelvek

A növénytelepítések során őshonos fajok használatára kell törekedni, illetve olyan fajok és kultúrváltozatok alkalmazására, melyek bizonyítottan nem vadulnak ki. Természetvédelmi szempontból nem támogathatók azoknak a növényfajoknak a telepítése, melyek könnyen kivadulnak, természetes élőhelyeken is megjelenhetnek, és károsíthatják az ott előforduló életközösségeket és fajokat.

Ezen fajok listája:

Magyar név	Tudományos név
zöld juhar	<i>Acer negundo</i>
bálványfa	<i>Ailanthus altissima</i>
parlagfű	<i>Ambrosia artemisiifolia</i>
gyalogakác	<i>Amorpha fruticosa</i>
selyemkóró	<i>Asclepias syriaca</i>
lándzsáslevelű őszirózsa	<i>Aster lanceolatus</i>
kopasz őszirózsa	<i>Aster novi-belgii</i>
fűzlevelű őszirózsa	<i>Aster x salignus</i>
kerti seprűfű	<i>Bassia scoparia</i>
nyugati ostorfa	<i>Celtis occidentalis</i>
süntők	<i>Echinocystis lobata</i>
keskenylevelű ezüstfa	<i>Elaeagnus angustifolia</i>
kanadai átokhínár	<i>Elodea canadensis</i>
japánkeserűfű fajok	<i>Fallopia spp.</i>
amerikai kőris	<i>Fraxinus pennsylvanica</i>
csicsóka	<i>Helianthus tuberosus</i>
parlagi ligetszépe	<i>Oenothera biennis</i>
közönséges vadszőlő	<i>Parthenocissus inserta</i>
tapadó vadszőlő	<i>Parthenocissus quinquefolia</i>
alkörmös	<i>Phytolacca americana</i>
karmazsinbogyó	<i>Phytolacca esculenta</i>
kései meggy	<i>Prunus serotina</i>
akác	<i>Robinia pseudoacacia</i>
magas kúpvirág	<i>Rudbeckia laciniata</i>
kanadai aranyvessző	<i>Solidago canadensis</i>
magas aranyvessző	<i>Solidago gigantea</i>

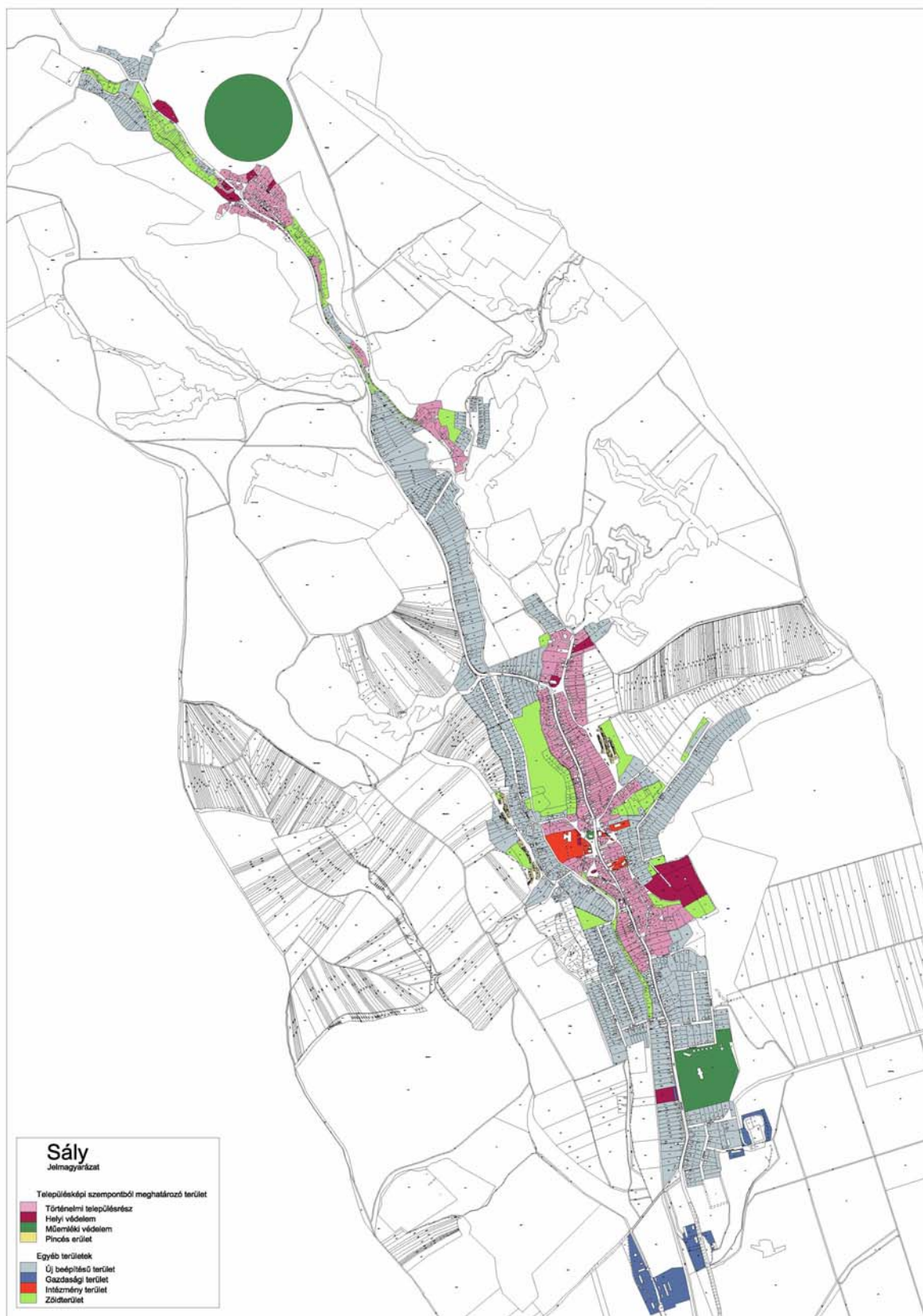

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

5

A település közterületein kívüli területei két nagy csoportba sorolhatók. A csoportok tömböket határolnak le, közterületekkel lehatárolt együttesek. E mellett jelöltük a köztérményeket, a zöldterületeket és a patakokat.

A tömbök a következők:

A településképi szempontból meghatározó területek

Sály község észak-déli tengelyét alkotja a Sályi-patak. A patak mellett halad a település fő közlekedési tengelye. Az utca mellett alakultak ki a történelmi településrészek. A két alapvető központ a Lator rész és a mai Sály területe. A két rész között a vízimalmok környezetében alakultak ki beépített területek.

Ez a beépítés és telekszerkezet már a XVII. századtól nyomon követhető a régi térképek alapján. Ezt a beépítést és ezeket az épületeket lehet a településkép megőrzése és alakítása szempontjából meghatározó területnek nevezni.

A telekformák és a telkeken álló épületek mellett fontos szerepe van a településkép alakításában a patak és természeti környezete

Helyi védelemre javasolt épületek

A településen több épület illetve objektum őrzi a sajátos építészeti karaktert. Javasoljuk, hogy ezek helyi védelmet kapjanak, jelezve, hogy fontos elemei a településképnek.

A helyi védelemmel egy kulturális múlt őrizhető meg és képezheti a jövő fejlesztésének az alapjait.

Helyi védelemre javasolt épületek és objektumok az 4. Helyi épített örökség fejezetben van részletesen felsorolva.

Műemlékek

A település több épület áll országos műemléki védelem alatt. Ezek az épületek kulturális értékük és építészeti megjelenésük révén szerves részét képezik a település arculatának.

Az országosan védett műemlékeket a 4. Épített örökségünk fejezetben részletesen ismertetjük.

Pincés területek

A települést keleti és nyugati oldalról dombok határolják. E dombokat riolittufa kőzet alkotja, mely kőzet kedvezett a pincék kialakítására. Három pincés terület található a település határán. Északon még látható az egykori barlanglakások maradványai, de ezek pontos helye a helyszínrajzon nem azonosíthatóak. A keleti pincesor igazi pincés terület, a nyugati pincesor átmenet a lakóterület és a pincesor között. A pincés területek azzal, hogy a településkép fölött meghatározó látványi elemek, szerves részei a településképnek.

Átépt területek

A településen több új beépítésű terület is kialakult az elmúlt évtizedek alatt. Ezek egy része a korábbi beépítés folytatásában, mások új utcák mellett alakultak ki.

Jellemzően kis telkes terület nyereg, vagy sátoztetős épületekkel. Sajnos ezek a területek a spontán, átgondolatlan településfejlesztés nyomait is viselik néhol, látszik több helyen, hogy a kialakult helyzetet legalizálták.

Zöldterületek

A település keskeny beépített szalagja egy természetes környezetbe ágyazódik be. Ez a természeti környezet a településkép vizuális határa.

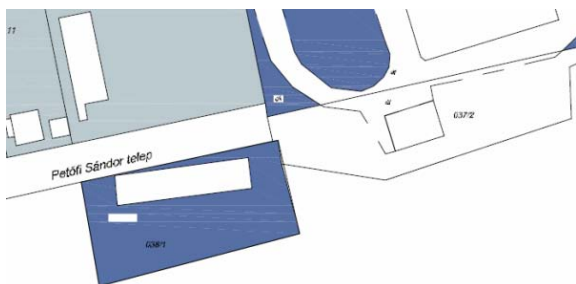
A település természetes tengelye, a patak melletti területek a belső zöldterületeket alkotják. Másik zöldterületi helyszínek a beépített területek között a domborzat miatt kialakult beépítetlen területek, az ún. spontán zöldterületek.

Intézmények

A település intézményei a település központjába koncentrálnak. Ide a következők tartoznak: Polgármesteri Hivatal, Óvoda, Orvosi rendelő, Posta, Iskola, Községi Ház, Könyvtár, Áruház, valamint az intézet.

Eltérő korban és stílusban épültek, de meghatározó elemei a településképeknek.

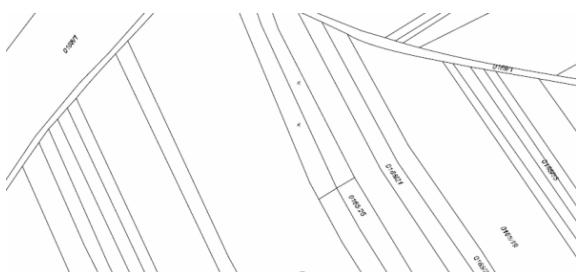
Gazdasági területek

A településen csak a déli részen találunk gazdálkodó vállalkozásokat. Az egykori TSZ helyén alakult ki mezőgazdasági vállalkozás, a kastély magtárában működik vállalkozás, és délebbre is találunk telephelyet.

Külterületi területek

A külterületen három területhasználati mód figyelhető meg: Északon az erdők, délen a mezőgazdasági földművelés és szőlészet, a patak környezetében intenzív vízi világ uralkodik.

A TELEPÜLÉSKÉPET MEGHATÁROZÓ ÉPÍTETT ÉS TERMÉSZETI ELEMEEK

6

Lakóépületek, melléképületek építészeti részletei

Tömegformálás

A tömegformálásuk egyszerű, elnyújtott hasáb. A nyugodt tömeget arányos ablakok és ajtók nyitják meg.

Ahol a terep emelkedik, ott az épület az utca felé alacsony lábazattal van kialakítva.

A gazdasági épületek a telek túlsó oldalán, a szomszédos épület mellett állnak, és jellegzetesen hosszába elforgatott tömeggel. A gazdasági épületek tömege is egyszerű, tagolatlan.

A hagyományos lakóépületek előtt tornác fut végig, mely falazott szerkezetű. Találkozhatunk fa oszlopos tornáccal is.

Tetőidom

A tetők 42-45 fokos dőlésszögű magastetők. A gerinc követi az épület tömegét. Az utcai, vagy rövidebbik oldalon teljes konttyal van lezárva. Néha apró oromrész kerül a konty végébe (palóc konty), aminek a deszkázásába díszítést fűrészelte be.

Csak néhány épület esetében történt jelentősebb átépítés, jobbra fennmaradt az eredeti tetőforma.

A gazdasági épületek egyszerű oromfalas nyeregtetőt kaptak.

Kémények

Több épületen megmaradt a régi épületek vaskos, falazott kéménye. Eredeti funkcióját már nem tölti be, de állnak még.

A kémények falazott szerkezetek, sokszor vakolt felülettel.

Mivel a településen a hagyományos fűtés az elterjedt rendszer, a kémények szerepe jelentős, bár nem minden lakó fordít rá kellő figyelmet.

Nyílászárók

Az eredeti homlokzati rendszer a kétablakos kialakítás volt. Néhány esetben ez átalakult egy nagy ablakká. A tornácok az utca felé ablakkal záródnak.

Az udvari homlokzat nyílászáró már jelentősebben átalakultak, hiszen az életforma változása ezt indokolta. Megjelentek a zárt tornácok, verandák, előterek.

Általánosságban elmondható, hogy a nyílászárók anyaga megmaradt a fa, festett felülettel és fehér színnel.

A nyílászárók eredeti díszítései több helyen lelhetők még fel.

Tornácok

A település épületei re nem jellemző a tornácos kialakítás, elsősorban kiültetett tetős ereszt alkalmaznak. Előfordul a falazott és a fa tornác is, de nem jellemző.

Anyagok, szerkezetek

Falazat

A táj jellegzetes falazó anyaga a kő. E mellett előfordult a vályog is, főleg melléképületnél. Később megjelent a téglá.

Napjainkra a modern anyagok túlsúlya jellemző.

Mára a szerkezet nem határozza meg alapvetően az épület kinézetét.

Tetőfedés

A tetők cseréppel vannak fedve. A régi sötét cserepek mellett megjelentek korunk világos, piros színű cserépfedései. Néhány épületen fennmaradt a múlt században elterjedt fémlemez fedés.

Szerencsére a település tetőfedése egységesnek mondható, nem alakult ki a más településekre annyira jellemző önmaga mutogató egyéni megoldások alkalmazása.

Homlokzat kialakítása

A homlokzatok vakoltak.

Az utóbbi évtizedek anyagi lehetőségeinek megfelelően a falak külső oldala kőporos vakolatot kapott, általában színes felülettel. A jellemző színek a földpát színek: okker sárga, vasoxid vörös-barna, törtfehér.

Korábban a tapasztott, vagy vakolt homlokzati felületek meszelést, vagy festést kaptak sima felülettel.

A homlokzatot kiemelkedő, eltérően színezett sávok tagolják. A nyílások keretezettek.

A hagyományos homlokzatlátvány szinte teljesen eltűnt.

A lábazat szürke vakolat.

Egyéb épített elemek

Kerítések

Az utcai kerítések részben fém rácsszerkezetűek, falazott lábazattal és falazott vagy acél oszlopokkal. Elterjedt a tömör, falazott kerítés alkalmazása is.

A kapuk kialakítása igazodik a kerítés kialakításához. Több helyen alkalmazzák a fa léckerítést is, mely korábban elterjedt volt, mára kicsit kiszorult.

Kutak

A településen a patak közelsége miatt sok helyen fennmaradtak a hagyományos kutak. Legtöbb esetben díszítő jelleggel, de elterjedt az öntözővíz célú hasznosítás. A fennmaradt kutak jellemzően kerek kutak.

Gazdasági épületek

A főépületek mellett többféle melléképület is megfigyelhető a telkeken. A leginkább jellegzetes a telek túloldalán és az utcával párhuzamosan elhelyezett épület. Ezek a gazdasági épületek jobbára elveszítették eredeti funkcióikat, más és más új funkciót helyeztek el.

Intézmények és sajátos építmények építészeti részletei

Tömegformálás

Ezek az épületek már változatos, a funkcióhoz igazodó, azt kiszolgáló tömegformákat láthatunk. A tömegek osztottak, vagy meg vannak törve.

Tetőidom

A tetőidomok változatosak, lépcsőzetes, vagy megtört nyeregtető, vagy kupola szerű toronysisak. Általában itt is az egyszerű tömegekre és tetőidomokra törekedtek igazodva az épülettömeghez.

Nyílászárók

Ezek az épületeken is a funkcióhoz illeszkedő nyílászárókat alkalmaznak. Több esetben már felújításra kerültek, illetve cserélték a nyílászárókat. Általában festett fa szerkezet.

Anyagok, szerkezetek

A középületek jellemzően téglából épültek szilárd alapozásra.. A tetők cseréppel, vagy fém lemezfedéssel vannak fedve. A homlokzatok ezeknél az épületeknél is kőporos vakolat, a színezése itt is földpát szín. A nyílások körük vakolatdíszítés figyelhető meg.

Új épület az óvoda, valamint az óvoda, az orvosi rendelő és az élelmiszer üzlet.

A kisebb üzletek meglévő épületekben lettek kialakítva..

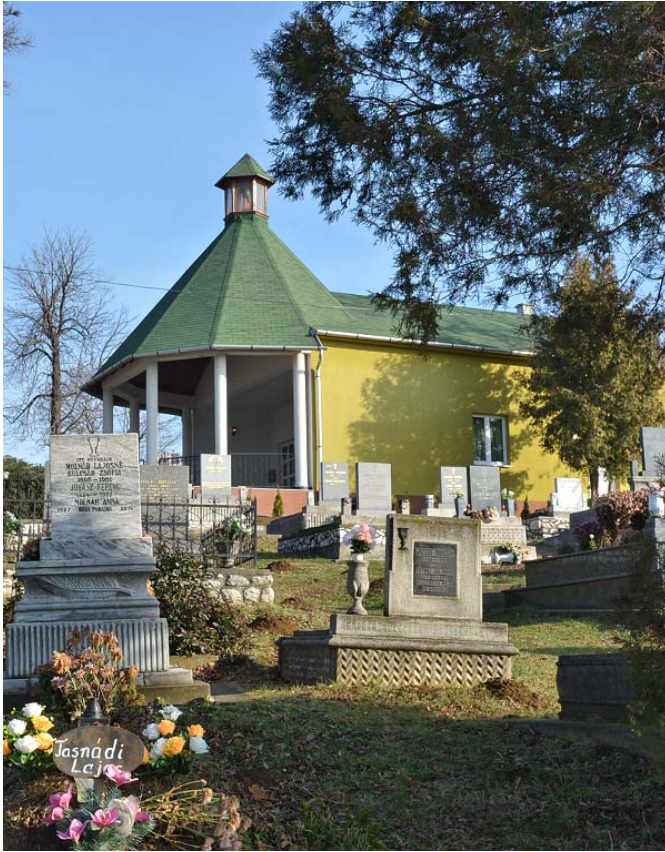
Közterületek, sajátos építmények

Közlekedési építmény

A falu autóbusz várója fa építmény. Deszka burkolatot kaptak, sajnos a fedés anyagtalan műanyag.

Lazúros festést kapott.

Típus kialakításuk, a váró mellett szemetes és hirdető tábla is el van helyezve.

Temető

Három temető található a településen. A Latos részen van egy katolikus temető, ez a régi településhez tartozott.

A település fölött a dombon van a belső temető, mely jellemzően református. Két részre osztható: a régi faragott köves rész és a mai modern sírköves rész.

A temetőhöz vezető út mellett található a gondozott, de már nem élő izraelita temető, mint kegyeleti helyszín.

Mindkét temető dombon lett kialakítva, ezért a településkép élő részei.

Közterületi tárgyak

A település közterületén több olyan tárgy áll, melyek hozzájárulnak a településkép arculatához. Ezek fontos elemei a település biztonságának, ezért bármennyire is részei a településképnek, elviselendő elemek, korunk vizuális lenyomatai.

A belterületi természeti környezet

A település utcái zöldek, Hasonlóan az előkertek is növényekkel vannak beültetve, ezért a teljes település zöldterület jellegű.

A hátsó telekrészekén általában gyümölcsös van telepítve. jellegzetes belterületi természeti érték a településen végigfutó kis patak és annak környezete.

A település észak-déli irányban megosztó kis patak mellett intenzív, néha gondozatlan zöld sáv húzódik végig.

AJÁNLÁSOK

Megállapítás

A településképet meghatározó építészeti és természeti adottságok összefoglalása

Sály az elmúlt évszázadok alatt megőrizte sajátos, egységes településképét. A településkép szempontjából legfontosabb elem a település telekstruktúrájának fennmaradása. Ez a struktúra figyelembe veszi a település domborzati adottságait, a felszíni vízrajzi adottságokat, és a település környezeti kapcsolatait.

A táj és a településkép egységének egyik alapja a település tengelyét képező patak és a közút. E két tengelyre szerveződött az egykori település magja.

A településkép meghatározó elemei a fennmaradt épületek, homlokzatok, és építészeti részletek.

A környező táji adottságok is többnyire fennmaradtak, mivel a külterület gazdálkodás jórészt változatlan maradt.

A településkép megtartásának, illetve az új épületek, a felújítások kialakításának a meglévő együttesre kell támaszkodni. E meglévő értékek alapján határozható meg a településkép védelme szempontjából alapvető építészeti és természeti értékek, részletek. E meghatározott értékek alapján lehet szabályozni az új épületek, építmények településképet befolyásoló kialakítását, a táji, természeti környezet alakítását.

A belterületi településképi védelmi ajánlások a településképi szerinti csoportosítás alapján:

A településképet meghatározó terület

A jellegzetes Sályi telekforma évszázadok óta maradt fenn, egy korábbi gazdálkodási forma fennmaradt öröksége. Bár mára megszűnt a telekformát kialakító gazdálkodási forma, de a település és a természet kapcsolata miatt új gazdasági lehetőségek nyílhatnak a település lakosai számára.

A hagyományos telekforma fenntartása, megőrzése alapvető a településképi szempontjából. Egyrészt harmonikus vizuális kapcsolat marad fenn a természet és a beépített területek között, másrészt a település mikroklímája, természet közeli állapota idegenforgalmi szempontból vonzó. A változatos alakú telkek lehetőséget nyújtanak az aktív pihenésre építő idegenforgalom számára. Nem elhanyagolandó érv a telekrendszer megőrzése mellett, hogy a temető, és a pincesorok mellől a településre felnyíló látképnek is meghatározó eleme a jelenlegi telekstruktúrára épülő beépítési forma, ház-természet aránya a látványban.

Mindezek miatt javasolt e történelmi telekforma megőrzése, védelme. Nem javasoljuk a telkek megosztását, feldarabolását.

Beépítési mód és forma megőrzése

Meghatározó eleme a településképi szempontból a telkek beépítési módja. A telkek első része a történelmileg kialakult „lakott” telekterület, azaz ez a terület a telek beépíthető része. Ezen a telekszakszon helyezkednek el a lakó, a gazdasági és a melléképülete.

Az épületeknek kétféle elhelyezése figyelhető meg e területen: Az egy oldalon elhelyezett oldalhatáron álló beépítés, valamint a kétoldalas beépítési mód, amikor a főépülettel szemben, a telek túlsó oldalán is elhelyeznek egy épülete, általában a nyári konyhát. A melléképület előtt nagyobb előkertet alakítottak ki. A főépület mögött helyezkednek el a melléképületek, a gazdasági épületek.

Ez a beépítési forma, mely összefügg a telekformával, megőrzésre érdemes a településképi védelme érdekében. javasoljuk e beépítési forma védelmét, és alkalmazását.

Mivel sok esetben igény van arra, hogy az adott területen több család is élhessen, annak érdekében, hogy ne kelljen a telkeket felosztani, javasoljuk a több lakás elhelyezésének az engedélyezését a megadott beépíthető területen belül a beépítési mód figyelembe vételével.

A gazdasági épületek védelme--visszaépítése más funkcióval

Jellemző eleme volt a településképeknek az utcai melléképület. Ezek a telek a lakóépülettel átellenes oldalán helyezkednek el, és sajátosan helyi jellegzetessége az utcával párhuzamosan építették őket a telekhatárra. Sajátos, festői utcaképet adnak a település belső utcáinak. A merőlegesen épített melléképületek is hasonló településképi arculatot biztosítanak.

Már legtöbb épület elveszítette a gazdasági szerepét, hiszen napjainkra megszűnt a házi mezőgazdasági termelés, viszont új élethelyzetek jöttek létre, melyek igénylik a különálló épület meglétét.

Ezek az épületek a főépülettel együtt a település jellegzetes településképi elemei.

Hátsó kertek védelme- többcélú hasznosítással

E telekcsoport településképi megjelenésének karakteres eleme a növényzettel benőtt hátsó kertek látványa. Itt hagyományosan gyümölcsös és kaszáló volt egykor. Mára elsősorban a gyümölcsös funkció maradt meg. E telekhasználat megtartását egyrészt a település mikroklimájának megőrzése, másrészt a várból feltáruló falukép megőrzése érdekében javasoljuk.

Bár a nagy hátsó kert folyamatos gondozást igényel, de a gyümölcsös mindennapi hasznot eredményez (gyümölcs, lekvár, pálinka), de a területalkalmas lehet nyári táborozásra is a keresztcsúrben kialakított vizesblokk mellett. De lehetőség van biogazdálkodásra is ezen a telekrészen a lakóépülethez közel.

Átépült területek

Beépítési mód és forma megőrzése

E hagyományos telkes beépítési mód és forma kialakulását a domborzat és a patak eredményezte. Az átépült területen a meglévő telkek az idők során átépültek elsősorban funkcióváltás okán, vagy külterületi telkeken alakítottak ki új utcát és mellette lakótelkeket.

Ezeknél a telkeknél már egyszerűen a lakhatási célokat elégtették ki. E telkek rövidek és keskenyek.

Ezek a telkek is részei a településnek.

Intézmény területek

A település intézményei meglévő telkek átalakításával, megváltozott beépítésével, valamint új telekosztás révén jöttek létre.

A település központja a polgármesteri hivatal, a könyvtár és az egészségügyi szolgáltató ház. Az iskola és az óvoda a belterület határán épült fel. Valamennyi középület új építésű, modern épület.

A telkek értelmezésével (lehatárolás, növényzet telepítése) és a homlokzat anyaghasználatával az illeszkedés elősegíthető.

Zöldterületek

Két területet soroltunk ebbe a csoportba: a temetőt és a patak parti területek.

A patak parti területek a rendszertelen árvizek miatt nem beépíthető.

A temető jelenlegi területe az egykori temető felbővítésével alakult ki a templom környezetében.

Maga a temető egy füves domboldal, ami gyalogosan a településről, gépkocsival körben lehet megközelíteni.

Településképi szempontból jelentős, mert a település fölött, egy domb tetején helyezkedik el. Javasoljuk a ravatalozó és környékének, valamint a temető kerítésének a növényzettel beültetését.

Patak természetes jellegének megőrzése

A terület településképi karakterének fontos eleme a patak. A patak medre megmaradt, de rendezték a medret, illetve védőgáttal akadályozzák meg az árvizek kialakítását. Nehezíti a patak szabályozását, hogy igen sok felszíni árok fut be, ami jelzi, hogy sűrűn vízjárta a terület.

Javasoljuk meder oldottabb kialakítását, hogy szerves része lehessen a patak a településnek.

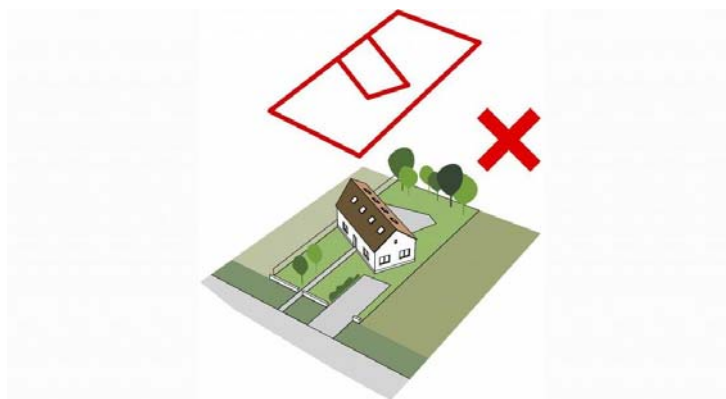

Általános javaslatok

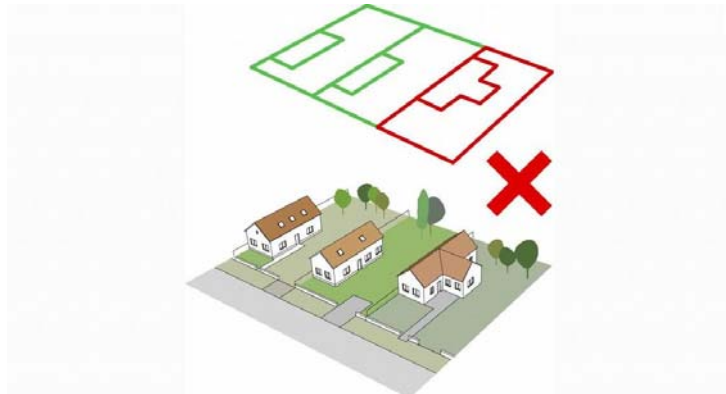
Épület elhelyezése a telken

A telkeken javasoljuk az új épületeket a kialakult beépítési módhoz igazodó módon elhelyezni, figyelembe véve a kialakult beépítési formát. Kerülni kell a településképtől idegen épület helyezési módokat: pl. ferde beépítést

Előkert mérete

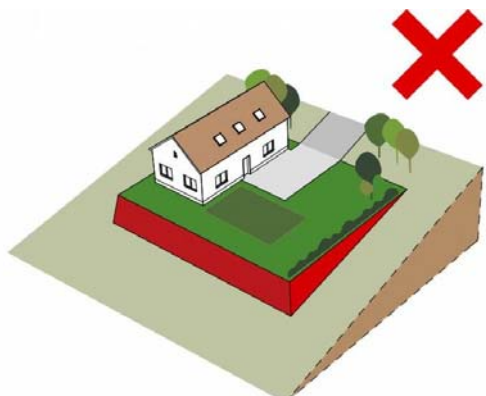
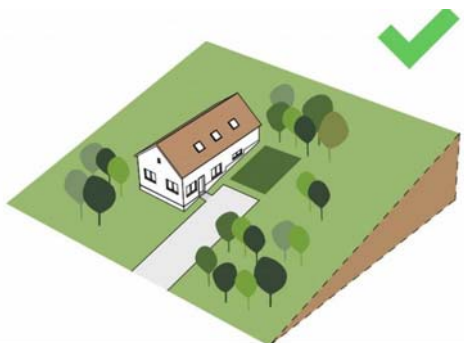
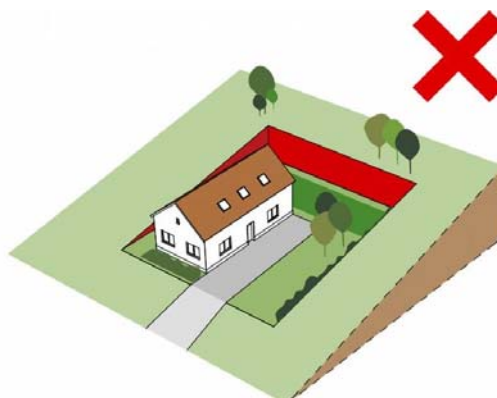
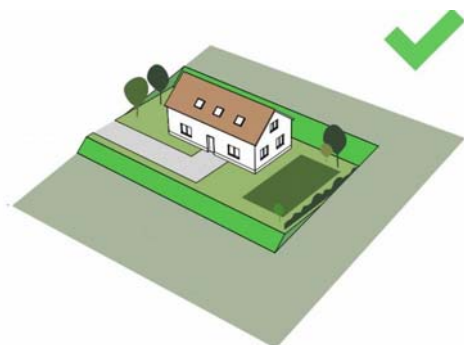
A település a csoportonként kialakult előkert méret része a település kialakult képéhez. Általában előkert van az épületek előtt, melynek mérete a domborzati viszonyoktól függ. Javasoljuk a meglévő előkertek megőrzését, új beépítés esetén az igazodást a szomszédos telkek kialakult állapotához.

Épület elhelyezése lejtős telken

A település telkeinek jelentős része lejt az utca irányába. Ezeken a telkeken a kerítés támfal jellegű kialakításával hozták közel vízszintes helyzetbe a telek felszínét. Sok esetben még ekkor is emelt lábazattal alakították ki a lakóépületeket az utca felőli oldalon. Javasoljuk, hogy új beépítések esetén a tereplejtést több lépcsőben elosztva kezeljék, nem javasolt a nagy terepbevágás kialakítása, de nem javasolható az utca felőli nagy kiemelés alkalmazása sem. A terep őrizze meg természetes jellegét az épület környezetében.

Épületmagasság

Az épületek a település központjától eltekintve földszintes magasságúak. Az erősebben emelkedő telkeknél előfordul, hogy az épület emelt földszintű az utcai oldalon. Javasoljuk a településen a földszintes épületmagasság megőrzését az egységes településkép védelme érdekében. A javasolt maximális ereszmagasság az átlagos terepszinthez viszonyítva 4 méter.

Tömegforma

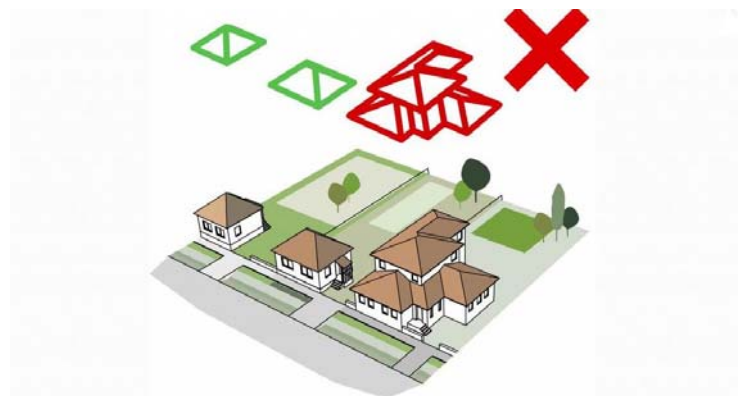
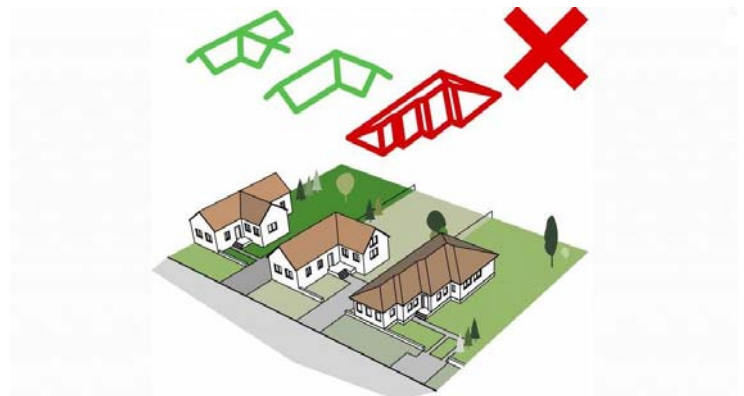

A településen egyszerű tömegformájú épületek épültek, kerültek a bonyolult tömegformákat. Ennek egyik oka a lejtős terep lehetett, de a felszíni vizek elvezetésének a legegyszerűbb módja is az egyszerűbb tömegforma esetén volt a legegyszerűbb.

A hagyományos falusi építészetben kerültek a bonyolult tömegformákat. Inkább több, egyszerű tömegformájú épületet építettek, kerültek az épületek fölösleges összeépítését. Ennek egyszerű gazdaságossági okai lehettek. Bár ma már nem a gazdaságosság az legfontosabb szempont (több esetben), de a településképi kialakult jellegének védelme érdekében javasoljuk az egyszerű, gazdaságos tömegformák alkalmazását.

Tetőidom-forma

Az épületek tetőinek formája is egyszerű, igazodik az épület tömegéhez. A téglalap alaprajzú tömeget általában nyeregtetővel fedték le, és e tetőnek az utcai oldalán telje konttyal fejezték be a tetőt. A konttyolás csak egy épületnél maradt el, ennek az eredeti tetőformájára nincs autentikus adat, ezért ezeket nem tekinthető általánosan elterjedtnek. Néhány új épületnél alkalmazták még e tetőidom formát, de ezekben az esetekben nem a településképi igazodás volt az elsődleges szempont, sőt bizony feltételezhető, hogy nem is foglalkoztak e kérdéssel. javasoljuk tehát a teljes kontyos nyeregtető alkalmazását.

Tető hajlásszöge

A településen szerencsére napjainkig megőrizték a lakóépületek a hagyományos tető hajlásszöget. A tetők 45-38°-os hajlásszöggel épületek. Nincs a település lapostetős épület sem.

Javasoljuk a kialakult tető hajlásszög megőrzését, új épület esetében az igazodó alkalmazását.

Tetőtér beépítése

A településen nem jellemző a tetőtér beépítése, de az idegenforgalom fejlődésével, valamint az építmények magasságának a korlátozásával ki fog alakulni a tetőtér beépítésének az igénye. Elmondható, hogy semmi akadálya a tetőtér beépítésének, ha néhány alapvető településképi szempontt figyelembe vesznek az építkezni szándékozók.

A tetőablak a leginkább településképet formáló elem. Célszerű az utcai oldalon kerülni a tetőablakok elhelyezését. Célszerű fekvő tetőablakokat alkalmazni. Nem zárható ki álló tetőablak építése sem. Ugyanakkor nem javasolt a tető formájának álló tetőablakok sorával történő megbontása. Egy két álló tetőablak még nem változtatja meg a tető formáját, sőt történelmi analógiával igazolható alkalmazásuk. Általánosságban javasoljuk az udvari fekvő tetőablakok kialakítását tetőtér beépítése esetén.

Nyílászárók

A település egykori kétablakos utcai homlokzata jelentősen átalakult. Ez a homlokzati forma csak néhány épület esetében maradt fenn. Elmondható, hogy eredetileg itt is a kétablakos homlokzat volt elterjedve. Az épületek modernizációs fejlesztései során ezeket az ablakokat átépítették egy nagy ablakos homlokzattá. Ez az épületek eredeti homlokzati arányait alapvetően megváltoztatta, de szerkezetileg sem volt szerencsés megoldás, mivel a sárba rakott kőfalú házak eredeti szerkezeti rendje megbomlott, javasoljuk, hogy a homlokzatok átépítése során, illetve az új épületek esetében térjenek vissza a két ablak kialakítására, mely autentikus homlokzati megjelenést eredményez. Különösen fontos az autentikus homlokzatok visszaállítása a várhatóan jelentősen megnövekedő idegenforgalom miatt is. Az ablakok formája is meghatározó eleme a homlokzatnak. Az osztott ablakokat kell előnyben részesíteni az osztatlan nyílászárókkal szemben. A nyílászárók felületkezelése célszerűen festette felület legyen. A nyílászárók elhelyezése is fontos. Célszerű a homlokzati falsíkban elhelyezni az ablakokat.

Anyagok

A település épületeinek homlokzata vakolt felületű. napjainkra főleg kőporos vakolat borítja azokat a homlokzatokat, amelyeket korábban sima vakolat és mészfestés fedett. A két anyag eltérő felületi tulajdonságot mutat. Az egyszerű vakolat sima felületű, a kőporos vakolat érdes felületű. A kőporos vakolat általános elterjedését az a tévhit segítette elő, hogy „örökké” tart, ami sajnos erre sem volt igaz. Sajnos e vakolatok az épületek páraháztartását is károsan befolyásolják, mivel a vakolat párazáró, a szerkezetekben és a helyiségekben marad a talajból felszívódó pára, mely a falak és a vakolatok károsodását eredményezi.

Javasoljuk az épületeken a sima homlokzati meszes vakolatok alkalmazását, mert épületfizikai szempontból csökkenti a pára károsító hatását, településképi szempontból pedig autentikus homlokzati megjelenést biztosít.

Színek alkalmazás

Az épületek vakolt felületeinek jelenlegi színezése a kőporos vakolatok színezési módszerétől függ. E vakolatokat természetes földpát színezőkkel színezték. Ez a színezési mód megfelel a korábbi korok homlokzatszínezési módjával. A földpát színezés (okker, vasoxid vörös, szürke) halvány, pasztell színezést eredményezett. Napjaink műanyag festékei már erős, telt színeket is tudnak varázsolni a homlokzatokra. Ez a homlokzatszínezési módszer idegen a történelmi színezéstől, de idegen a település arculatától is. Javasoljuk a fehér és törtfehér homlokzatszínezés mellett a halvány, pasztell színek alkalmazását. Nem javasoljuk színezett homlokzat esetén az egyszínű homlokzatszínezést, ilyenkor a tagozatok színezésével lehet a homlokzat unalmas monoton hatását megszüntetni. A fehér festés esetén az árnyékhatás teszi mozgalmassá a homlokzatot.

Kémény

A településen már csak néhány eredeti kémény látható a tetősík fölött. E kémények egykor a szabad tűzhelyes pitvarhoz tartoztak. Később e fűtési módokat megszüntették, a kémények csak a padlástól működtek. A jelenlegi kémények egy része vakolt, más részük látszó téglaburkolatú. Eltérő a kémények lezárása is.

Javasoljuk a településen a vakolt, vagy téglaburkolatú kémények építését a legegyszerűbb lezárással.

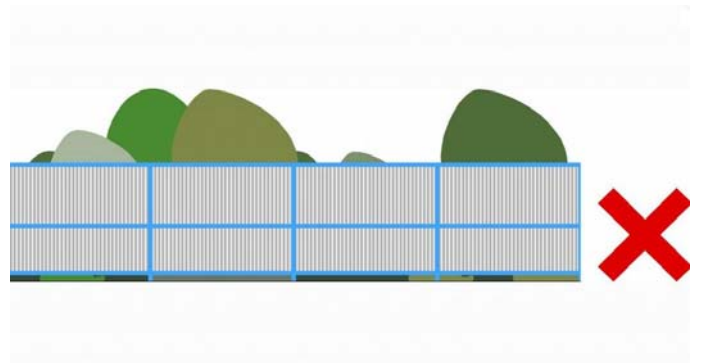
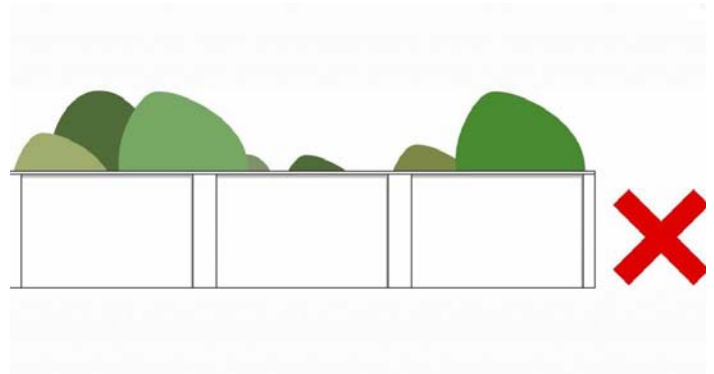
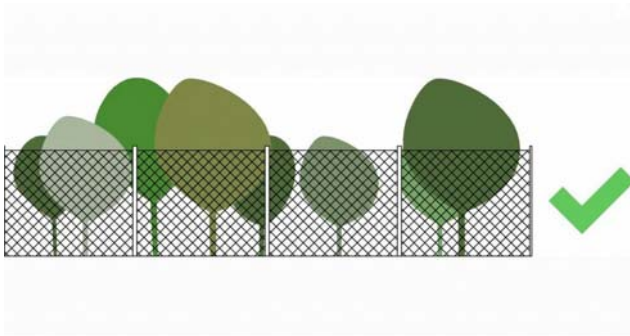
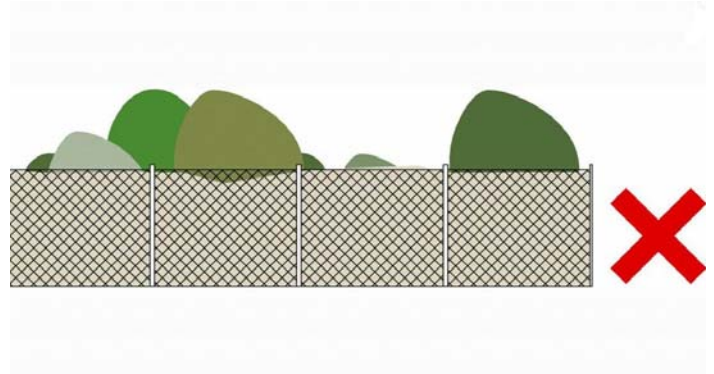
Kerítés

Helyszíni vizsgálatunk alapján megállapítható, hogy a település utcai kerítése általában függőleges elemekből álló, fa léckerítések. Néhány helyen előfordul a deszka alkalmazása, a tömör fa kerítés. Néhol vas pálcás kerítést látunk, és egy helyen építettek tömör, kőfal kerítést laképület előtt.

Javasoljuk a fa anyagú, függőleges lécz, vagy deszka elemes kerítés építését. A kerítések lehetnek natúr, felületkezet és festett felületűek.

Középületek esetében elfogadott a falazott oszlopos, lábazatos fa kerítés építése.

Kerti építmények

Mivel a kerti építmények lényegesen nem befolyásolják a településképet, így ezek kialakításánál a hagyományosan kialakult formák és anyagok használatát javasoljuk festett felülettel.

Településképi közterületi elemek

A település közterületein több olyan építmény és műtárgy található, melyek befolyásolják a település arculatát. Ezek az építmények egy része korábbi korokból maradt ránk, más részük jelen korunk alkotásai.

Közterületi növényzet

A település közterületei gazdagon és színesen vannak növényzettel telepítve. A közterületek nagy része fásítva van, a fák jellemzően tájjellegű egyedek. A magas növésű növényállomány mellett a bokrok, cserjék is elterjedtek. Jellemzően lombhullató egyedek találhatók e területen, ami megfelel a hagyományos növénypopulációnak. Örökzöld egyedek jellemzően a telkein találhatóak meg, azokon is elsősorban a telkek belső területein.

Igen fontos eleme a településnek a patak parti vízi növénypopuláció.

Közterületi tárgyak arculata, fa anyaghasználat

A település közterületein az alábbi tárgyak képezik a települési arculat részét:

hirdető táblák, utcatáblák, szemetes tárolók, virágtartók, utcanév táblák, információs táblák, céges arculati táblák.

Jelenleg e tárgyak legtöbbje fa anyagú, kialakítása, megmunkálása egységes gyártóról áruksodik. Ez örömteli, és javasoljuk, hogy e folyamat folytatódjon tovább a kialakult formában. Talán arra kell odafigyelni, hogy a közérdekű hirdető táblák színezés igazodjon a többi tárgy felületkezeléséhez, és ne erős színű pácolást kapjon, hanem természetes fa színben maradjanak.

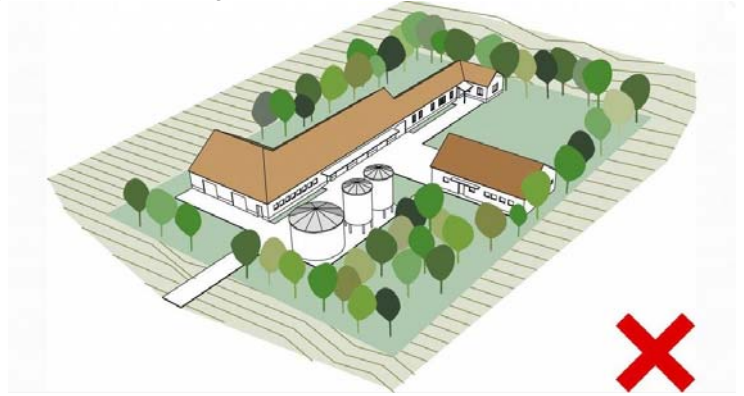
Külterület

Beépítés

A külterületen jelenleg az szolgáltató épület, a kolostorrom és a majorság található.

Javasoljuk, hogy a település külterületén az országos szabályozásnak megfelelő módon, kis, egyszerű épületek épüljenek, kis együttesekbe szerveződve, a táj és a látvány zavarása nélküli kialakítással, természetes anyaghasználat. Az együttesek mellett összefüggő, nagy területű szilárd térburkolat nem alakítható ki.

Természeti táj

A település külterületén legelőt, rétek és erdős területek találhatóak. Ezek határai a földek művelésére vonatkozó jogszabályok alapján változtathatóak, általános elvként elmondható, hogy a kialakult külterületi természeti táj szerves része a település arculatának, gazdagítva annak változatos megjelenését.

Őshonos növények megőrzése, telepítése

Kialakult állapot, és a fejlesztések előfeltétele a táj arculatának alakításában az őshonos növények telepítése, alkalmazása.

E folyamatot a természeti környezet gazdája, az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság szakértő természetvédelmi felügyelői ellenőrzik és irányítják.

Helyi épített és természeti értékek felsorolás

1. A településképi szempontból jelentős területelkei
- Lator
631-635, 636/2, 636/1, 637, 741/23, 741/22, 717,
614-629, 589-613, 720-736, 740/1,
563/2, 563/2
- 519-530 (Dankó-telep mellett)
- Sály
391-422, 439/1-443/2, 387- 389, 845-886, 347-385,
263-273, 247-250, 888-889, 892, 841, 894-897,
229-231, 223/1-228, 898, 900/1, 900/3, 900/4, 899, 902, 1298, 1297, 1299-
1303/2, 1305-1309, 1286-1294, 1284/2-1285, 216-221/2, 209-214, 132-142,
130,
115-121, 205-207, 1275-1263, 110-113, 1267-1272,
2. Helyi védelemre javasolt épületek
- Lator temető Kőkereszt, Rózsavári út 649 hrsz.
 - Lator Emlékmű , Rózsavár út 741/23 hrsz
 - Lator Harangláb, Iskola u. 20. 632 hrsz.
 - Lator Népi lakóépület, Iskola u. 30. 626 hrsz.
 - Lator, Felső-malom romja, Rózsavár út 741/22 hrsz
 - I. világháborús emlékmű, Kossuth L. u. 901 hrsz.
 - Feszület, Kossuth L. u. 900/4 hrsz
 - Magtár, volt Négyesi-Szepessy kastély területén 898 hrsz.
 - Iskola, volt Négyesi-Szepessy kastély, 898 hrsz
 - Református templom, Toldi M. u. 1312 hrsz.
 - Gárdonyi Géza emlékház, Kossuth L. u. 62. 1309 hrsz.
 - Fáy-kastély, Kossuth L. 147. 442 hrsz.
 - Izraelita temető 144/1, 145/1 hrsz.
 - Református temető 144/3 hrsz.
 - Magtár Eötvös-Gorove kastély, Gárdonyi G. u. 27. 1226/13 hrsz

Országos jogszabály által védett objektumok, területek

Műemléki védelem

Lásd 4. Épített örökség fejezetben!

Védett táji érték

Mozgássérült gondozó kastélykertje	Kastélykert	Gárdonyi út
I. világháborús emlékmű	Emlékmű	Kossuth út 73. számmal szemben, a katolikus templom mellett
Sekanandorf-féle kastély	Kastély	Tél út 2.
Öreg szilfa	Faegyed	Kossuth út 2. Sály-Lator, a latori feszülettel szemben, az út túloldalán.
Honfoglalási emlékmű	Emlékmű	Lator, Iskola út
Latori kereszt	Feszület	Lator, Iskola út 22.
Harangláb	Harangláb	
Kőfal	1.1.1. Mindennapi élettel kapcsolatos építmény, állandó (művészeti) alkotás	Tarizsa völgy, 200-300 m-re a Dankó-teleptől
Eróziós kőzetkibúváások	Vulkáni kőzet feltárása, előfordulása	A Latorvártól K-re lévő plató peremén.
Eróziós fal	Vulkáni kőzet feltárása, előfordulása	A Tilalmas oldalában, a telepített fenyves és a vízmosság között

Natura 2000

Egyedi táji érték

Világörökségi védelem

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA ÉPÜLETEK

8

Megóvott utcakép helyreállított kerítésekkel, festett vakolatos homlokzattal, cserépfedéssel

Meglévő épület bővítése a telek mélységében, tereplejtéshez igazodás, hagyományos formák és anyaghasználat, modern részletek, egyszerűség

Hagyományos szemlélettel épített falusi lakóépület egyszerű, modern formavilággal.

Sály egyik szépen helyreállított épülete. Sima vakolat, festés, környezetéhez igazodó kerítés és nyílászárók.

Egy szépen helyreállított népi pince épület részben meglévő anyagok felhasználásával.

Egy szakszerűen felújított szép lakóépület.

Hagyományos épület bővítése összetett funkciós épületrésszel, egyszerű és hagyományos anyaghasználat, modern részletek

Hagyományos épület az utca felé, modern szemléletű bővítés az udvar belseje felé hagyományos anyaghasználattal.

Szépen karbantartott népi lakóépület és kapuja

Hagyományos keresztcsűr átépítve lakó funkcióval, modern részletekkel

Hagyományos tömegű keresztcsűr új funkcióval, modern részletekkel

Újjáépített keresztcsűr új funkcióval. Belső képp

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA KÖZTERÜLET

9

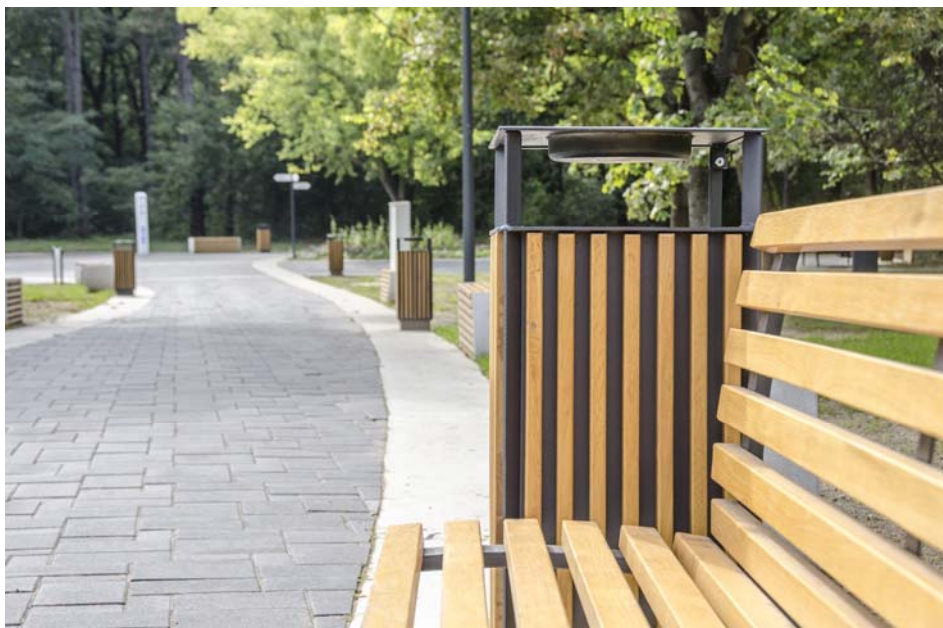
Közüintézmény hagyományos tömegformálással, modern részletekkel, kiegészítésekkel. Egyszerű kapcsolat a környezet változó terepalakulataival

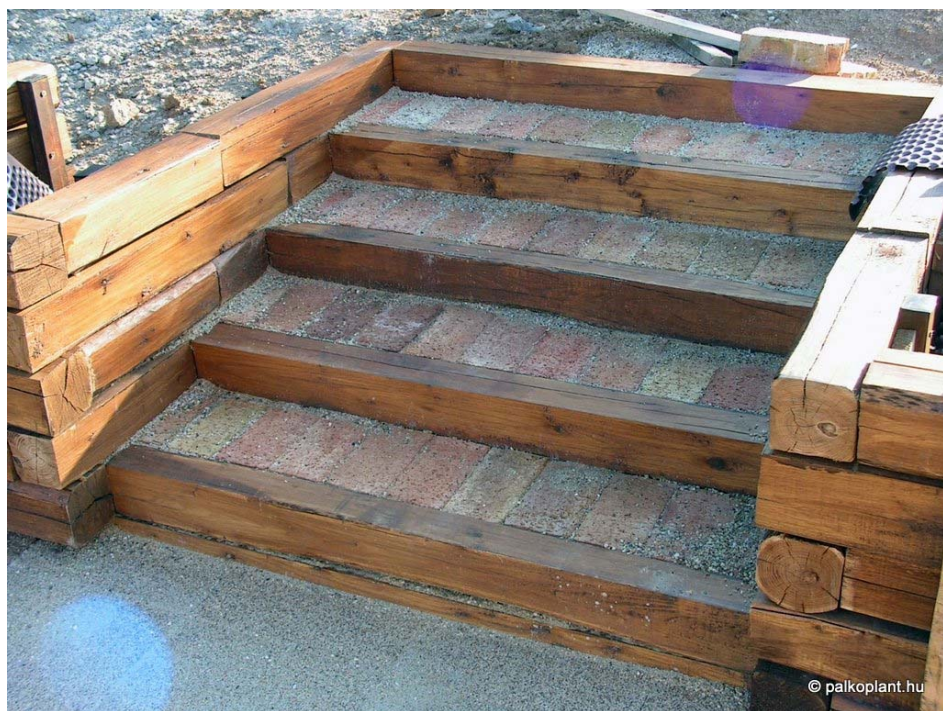
Település közterének kialakítása. Változatos, de tájjellegű utcabútorok, centrális térszervezés, változatos utcabútorok hagyományos anyaghasználattal, egyszerű szőkőkút-vízesés

Tájjellegű anyagokból egyszerű tömegformálású autóbusz váró

Visszafogott színű, egyszerű agyagformálású közterületi burkolat egyszerű és modern közterületi bútorokkal..

Közterület szintkülönbségének áthidalása egyszerű, tájjellegű anyagokkal és formával.

Közterületen szintkülönbség áthidalása egyszerű formákkal, anyagokkal, akadálymentes módon

JÓ PÉLDÁK BEMUTATÁSA TERMÉSZETI KÖRNYEZET

10

Lakóépület díszítése
hagyományos, tájjellegű
növényzettel

Lakóépület díszítése
hagyományos, tájjellegű
változatos növényzettel

Közterületi park díszítése
változatos virágzó és színes
levelű növényzettel eltérő
növénymagassággal

A természeti táj s a belterületi park szerencsés egyesítése gondosan telepített dísznövényekkel kiegészítve

Őshonos háttértáj előtt cserepes dísznövények elhelyezése

A természet és a beépített területek szerves egysége.

SÁLY TELEPÜLÉSI ARCULATI KÉZIKÖNYV 2017.

Készült a településképi védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény, és a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről szóló 314/2012.(XI.8.) Kormányrendelet lapján.

Megbízó: Sály Község Önkormányzata

Fekete Jánosné polgármester

Készítette: Kosdi Attila okleveles építészmérnök
műemléki szakmérnök, megbízott települési főépítész